
СТЕПАН А. БАНДЕРА

СЛОВО

до Українських Націоналістів-
Революціонерів за кордоном

1 9 4 8

СТЕПАН А. БАНДЕРА

СЛОВО

до Українських Націоналістів-
Революціонерів за кордоном

Друзі Націоналісти-Революціонери!

Ціла наша політична діяльність за кордоном мусить бути пляновим і послідовним реалізуванням нашої сить бути пляновим і послідовним реалізуванням нашої до єдиної мети. Правильність шляхів і метод нашої політики ми мусимо постійно перевіряти на основі вислідів, направляти їх і удосконалювати. Успішність цілої закордонної діяльності націоналістичного руху залежить у великій мірі від того, чи всі її складові елементи будуть однотайно, за одним пляном спрямовані до однієї мети, чи в усіх її учасників буде однакове наставлення, однакове розуміння головних питань.

Маючи це на увазі, звертаюся до Вас із цим „Словом”, щоб поділитися з Вами своїми думками і спричинитися до того, що в наших рядах будуть ясно усвідомлені основні проблеми української політики, виразно скристалізовані наші позиції, засади й головні лінії нашої політичної діяльності за кордоном. Не маю на меті з'ясовувати цілість нашої політичної діяльності за кордоном, тільки порушую поодинокі питання, такі, що тепер вимагають цілковитої ясности, або ті, що докола них виринають розбіжності чи баламутні погляди. При тому доводиться пригадувати основні цілі і засади нашого руху, що, як компас, визначають нашу дорогу в кожній ситуації і що їх треба мати перед очима завжди, коли стоїть питання правильности нашої політики.

I.

Організація Українських Націоналістів (революціонерів) — це визвольна політична організація, що своїм характером, своїми цілями, своїм ідейним змістом і своєю діяльністю істотно відрізняється від усіх українських політичних партій. Вона не стає речником інтересів якоїсь окремої частини народу, не виводить своїх цілей, своєї програми з якоїсь абстрактної, теоретичної суспільно-політичної програми. Її основне завдання і посвята — це боротьба за визволення України, змагання за Самостійну Соборну Українську Державу, що єдина може забезпечити українському народові повну волю, всесторонній свободний розвиток, добробут, соціальну справедливість і дійсне народоправство. Коли ця мета буде досягнена, тоді рацією існування і змістом діяльності ОУН буде дальша **жертвенна служба Україні відданою працею і творчим змаганням** за найкращий розвиток і досягнення українського народу у всіх ділянках життя, за розквіт і велич Української Держави, боротьба з усім, що стоїть тому на дорозі. ОУН змагається за добро **цілого** українського народу і всіх громадян України, а не якоїсь однієї частини, суспільної верстви тощо. Свою програму ОУН виводить з потреб цілого українського народу, з його природи й історичного розвитку, з сучасного стану, з його життєвих прагнень і настанов у змаганні за найкращий всесторонній розвиток, добробут і себевиявлення народу — цілоти і всіх його складових, збірноти й української людини. Самобутнє життя і розвій українського народу гармонійно поєднується з вселюдським поступом як його складова, творча частина.

Український народ матиме змогу свободно жити й розвиватися тільки тоді, коли визволиться з гніту й визиску російсько-большевицького імперіялізму, коли позбудеться всякого поневолення і стане сам господарем на своїй землі, в Самостійній Соборній Українській Державі. Визволення і самостійна держава — це питання, чи бути українському народові, свободно жити й

розвиватись, внести у розвиток людства свої творчі цінності, чи стати погноєм для дальшого розросту ретроградного російсько-большевицького імперіялізму, що несе поневолення, нужду, занепад всього людства. Український націоналістичний визвольний рух ставить змагання за відновлення й закріплення Суверенної Соборної Української Держави в основу всього українського життя. Зосереджуючи всі сили і всі дії для досягнення цієї найвищої мети, він ставить перед українським народом означений зміст української держави, саме такий, щоб вона об'єднувала в собі цілий народ, всі українські землі, щоб поряdkувала в ній суверенна воля цілого українського народу, запевняючи всесторонню свободу, справедливість, рівність, добробут, свободний розвиток і свободну творчу діяльність усім громадянам України без різниці.

Щодо устроєвої форми української держави ОУН на теперішньому етапі послідовно не відстоює якоїсь усталеної структури, ані назви, залишає це питання на час державного будівництва, коли український народ буде вирішувати його свободною волею. Цього додержується ОУН від початку своєї діяльності по сьогодні, це прийняла і УГВР у своїй платформі. Така настанова має політичну доцільність.

В сучасності сама устроєва форма держави ще не вирішує і не відзеркалює її дійсного змісту. На наших очах діється так, що в одних державах з такою самою устроєвою формою, чи то республікансько-демократичною, чи монархічною, панує народоправство, свобода, справедливість і добробут, а в других — тоталітарна тиранія, терор, гніт, безправство і найчорніший визиск. Аджеж ССРСР, держава — тотальний концтабір, держава найгіршої тиранії, диктатури і невільництва — хвалиться „найбільш демократичною” устроєвою формою, це ж тільки „Союз Советських Соціалістичних Республік”. Навіть немає одноособового голови держави, скрізь ради, колегії, колективи, президії. А в той же час в деяких монархіях, нпр., у скандинавських країнах, бачимо зміст народоправства.

Коли ж тепер у кожному державно-устроєву форму вкладають різний зміст, то пощо питання структури

і назви має ділити й різнити самостійницькі сили, відводити увагу і енергію від боротьби за зміст?

Не заперечуємо жодної устроєвої форми, в яку вкладається правильний зміст української державности, і за це не входимо в спори. На своїх прапорах наш рух виписує с а м и й з м і с т української державности, якого не можна підмінити жодною формою, а не форму-структуру, в яку можна б вкласти різний зміст.

Ми впевнені в тому, що український народ не припинить безкомпромісової боротьби за свою суверенну і соборну державу аж до повного реалізування цієї мети, не дасть собі її підмінити порожніми, без повного змісту формами чи половинчастими розв'язками, у вигляді федерацій, союзів тощо. Не може більше повторитися лихо з 1917 року, коли федералістична концепція сплутала будувannya української державности, при голомушила здоровий національно-політичний інстинкт народу й обеззброїла його перед большевицьким підступом і наступом. Не сміє тепер відживати подібна хвороба в українській політиці, у старій чи новій формі, як нові протисамостійницькі федералістичні, унійні, всесвітнянські тенденції. Вони виривають як кон'юнктурні явища у висліді погоні за тим, щоб відкривати „нові, модерні” цілі й шляхи української політики, при невмінні відрізнити тривкі розвоєві тенденції в міжнародному житті від тимчасових, кон'юнктурних ситуацій.

Не думаємо ми виступати проти міждержавних союзів, блоків чи об'єднань. Вони корисні і конечні в міжнародному житті. Україна напевно входить в союзи чи блокування з іншими державами по лінії спільних інтересів і своєю активною участю в широких міждержавних об'єднаннях зможе творчо спричинитися до мирного співжиття й співпраці між вільними націями світу.

Коли об'єднуються суверенні держави як рівні з рівними, для спільних цілей, корисних для всіх учасників, без переваги і привілеїв одних народів перед

другими, без визиску й упосліджування — то це не порушує ні самостійности, ні свободного розвитку жодного народу. Всі об'єднані в ширшому чи вужчому союзі держави вирішують і нормують свої спільні інтереси спільно, на спільному форумі. Це не порушує засади національно-державної суверенности тоді, коли до такого блоку, об'єднання тощо всі народи — держави входять добровільно, вільні і рівні. Коли всі в однаковій мірі заінтересовані в тому, однаково з того користаються і жодний народ не порушує суверенітету іншого народу. Такі об'єднання можливі тільки між вільними, державними і неімперіалістичними націями, на плятформі спільних, однакових цілей і інтересів. Не може бути справжнього союзу з таким народом, що має на меті поневолення, підкорення чи визиск інших народів і з цією метою облудно входить в „союз” або хоче його використати для одностороннього скріплення своїх позицій, прямуючи до таких цілей, які шкідливі чи небажані іншим договірним народам. Між державами, які входять в якесь об'єднання, мусить бути повне взаємознання, пошанування прав і інтересів.

На таких засадах побудовані різного типу і обсягу міждержавні об'єднання можуть бути чинником поступу в міжнародному житті, позитивним для всіх націй. Але тільки на таких засадах. Мусимо розрізнати правильні, здорові, прогресивні об'єднання від ретроградних, нищівних і нежиттєздатних.

Порівняймо об'єднання західноєвропейських держав із совєтським східноєвропейським блоком. З одного боку, об'єднуються держави Західної Європи, що є в однаковім геополітичнім стані, мають близьку господарську структуру і ситуацію, об'єднуються як рівні з рівними, для спільного захисту своїх спільних інтересів у кількох ділянках, політичних, господарських і оборонно-мілітарних. Союз здоровий і корисний всім учасникам. А з другого боку — накинутий большевицькою імперією сателітним, ніби-державам, проти дійсної волі й інтересів цих народів, союз — інструмент большевицького визиску, підкорення і впрягання цих народів до дальших імперіалістично-агресорських плянів Москви. Або другий приклад: яке може бути в ОН

об'єднання між ССРСР і іншими державами, коли ССРСР послідовно прямує до повалення їх устрою, накинення їм комуністичної системи шляхом проникання комунізму, переворотів і агресії та включення їх у світовий комуністичний союз?! Це ж виразно проголошує комуністична програма, офіційна державна доктрина ССРСР. Москва цього ніде не відреклася, послідовно до цього прямує. Всі це знають і бачать — і творять разом „Об'єднані Нації”!

Україна може входити в такі міждержавні утвори, що побудовані на здорових основах, в яких вона буде рівноправним співучасником, а її права й життєві інтереси будуть там респектовані й забезпечені. Основна і невід'ємна передумова — це державна самостійність України. Н а й п е р ш е — здобути і закріпити Самостійну Соборну Українську Державу, а тоді лише буде реальною дійсна, повноправна участь України в міждержавних об'єднаннях. Всякі „концепції”, що Україна може увійти як рівноправний член у міжнародні, понаддержавні конструкції без власної самостійної держави і що боротьба за державу може бути не потрібною — шкідливі для українського народу.

Основною метою і найголовнішим принципом всієї української політики є і мусить бути відбудова ССУД, шляхом усунення большевицького поневолення і розчленування російської імперії на самостійні національні держави. Лише тоді може бути місце для об'єднання цих самостійних національних держав у бльоки чи союзи, за принципами геополітичних, господарських, оборонних і культурно-розвоєвих спільних інтересів на поданих вище засадах. Концепції про еволюційну перебудову чи перетворення ССРСР на союз вільних держав, але так само пов'язаних, у тому самому складі, з перевагою чи центральним становищем Росії — такі концепції противні ідеї визволення України, і їх треба до кінця усувати з української політики.

Самостійну державу може здобути собі український народ тільки власною боротьбою і трудом. Сприятли-

вий розвиток міжнародної ситуації може спричинитися значною мірою до нового розгорнення й успіху нашої визвольної боротьби, але він може відіграти тільки допоміжну, хоч дуже корисну роль. Без власних змагань українського народу найсприятливіші ситуації не дадуть нам ніколи державної незалежності, хіба тільки зміну одного поневолення на друге. Росія, із своїм глибоко вкоріненим, а в сучасну добу найбільш розпаленим загарбницьким імперіялізмом у кожній ситуації, у кожному стані буде кидатися всіми силами, з усією запеклістю на Україну, щоб її втримати в складі своєї імперії чи наново поневолити. Як визволення, так і оборона самостійності України може в основі спиратися тільки на власні українські сили, на власну боротьбу і постійну готовість до самооборони.

Союзників нам теж треба мати в нашій визвольній боротьбі якнайбільше і якнайкращих, а передусім справжніх. І їх Україна може мати. Але тільки тоді, коли сама буде боротися і коли сама буде сильна. Бо союзництво — це відношення обопільності. Його може мати той, хто сам щось дає і добуває. Визволителів, „освободителів”, які б здобували для нас волю і її нам дарували, — напевно ніколи не діждались би. Наші союзники — це насамперед ті народи, що опинилися в неволі російсько-большевицького імперіялізму і борються з ним за власне життя і свободу та ставляться прихильно до самостійності і соборності України. А далі, коли прийде до зудару між ССРСР і вільними ще народами, тоді і ці останні можуть бути нашими союзниками. Це буде залежати м. ін. від того, наскільки наша боротьба, наші сили будуть важити у воєнному конфлікті.

Концепція власної боротьби, власних змагань, власними силами — це єдина реальна визвольна концепція. Тільки вона може бути змістом української самостійницької політики і провідною настановою всієї політичної дії.

II

Внутрішньоукраїнська політика Організації Українських Націоналістів є і завжди мусить бути визвольницькою, а не партійною. Тобто — вона змагає до формування такого внутрішньоукраїнського життя, до створення такого укладу і взаємовідношення українських сил, які в усякій ситуації найкорисніші для визвольних змагань, а не тільки для скріплення позицій самої ОУН. Наше ставлення до всіх інших українських політичних течій, концепцій і організованих сил нормується завжди відповідно до того, як вони ставляться до актуальної боротьби, програмово і практично. Вирішальне значення має їхня роля, яку вони вже виконують чи можуть виконати, в актуальній визвольній політичній дії. Суперництво в ідейно-програмовій площині, відстоювання власних концепційних позицій, поширювання їх серед широкого громадянства в протиставленні до позицій інших ідейно-програмових напрямків повинні провадитися своїм порядком. Але дійове взаємовідношення сил має нормуватися відповідно до практично продовжуваної політики. Не може всього вирішувати й стояти на першому плані міжгрупове суперництво, робити неможливою концентрацію всіх сил в одностайній визвольницькій дії.

В нашій політичній дії ми ставимо на перше місце послідовне ведення визвольної боротьби, невідхильне здійснювання основної лінії визвольної концепції. Від того не відступаємо ніколи, в жодній ситуації. Одночасно докладаємо всіх старань, щоб по тому шляху дійової визвольної політики йшов увесь народ, як широкі народні маси, так, по змозі, і всі організовані політичні чинники, щоб суспільний визвольний фронт об'єднав усіх. Якщо є можливість залучити в с і х н а п р а в и л ь н и й в и з в о л ь н и ц ь к и й ш л я х , то мусимо докласти до того всіх старань і відсунути на задній план другорядні чи менше актуальні справи, які стоять на перешкоді творенню одного спільного фронту. **Принцип найбільшого скріплення визвольного фронту і концентрації в ньому всіх придатних сил стоїть перед принципом власних політичних інтересів.**

В разі ж такої ситуації, коли інші політичні чинники — організації, центри, партії, всі чи якась їх частина, не хотять чи не спроможні йти найтяжчим шляхом безкомпромісової визвольної боротьби і політики, відступають від неї чи стають на шлях пасивності, — тоді визвольний рух, ОУН, не може на них оглядатись і мусить змагатися своїм прямим шляхом боротьби без них, а то й проти них. Не можна для самої механічної єдності, щоб не було розходжень і поділу в українському політичному житті, відступити від нашої визвольної концепції, припиняти нашу безкомпромісову боротьбу з ворогами української державної незалежності, сходити на шлях тих, хто відходить від боротьби, шукать примирення з ворогом чи вибирають лінію пасивності. У найтяжчі історичні моменти мусять тримати фронт і прапор безкомпромісової боротьби з ворогом ті сили, які на те спроможні.

Зрештою, постава різних організованих політичних чинників ще не відзеркалює постави народних мас. У нашій дійсності політичні організації і партії охоплюють своїми членськими кадрами дуже незначну частину народу. Широкі народні маси виявляють своє ставлення прямою участю в політичних акціях, своєю підтримкою, байдужістю чи неприхильністю до починів поодиноких організованих політичних середовищ. Часом за одним рухом може йти переважна більшість народу, увесь актив, а інші угруповання можуть залишатися самотні. Отож і в нашій дії звертаємо увагу головню на народні маси, їх активізуємо, приєднуємо до наших акцій, до боротьби, на них ставимо, бо тільки активна участь мас може дати визвольному рухові потрібну для перемоги динаміку.

Але в політичному житті деяку ролю відіграє і саме існування політичних тенденцій, осередків і груп, які стоять поза фронтом боротьби чи протиставляються йому. Це дає ворогові і противникам змогу, відвертаючи чи пропорційне силове відношення, представляти справу так, що визвольний революційний фронт стоїть ізольований, відокремлений, а значна частина політичних сил йому протиставиться. Зовнішній світ звичайно слабо визнається в нашій дійсності, не може придивити-

тися до фактичного стану, тільки орієнтується по самих висвісках українського політичного життя. Його можна звести на облуду, представити українську дійсність фальшиво, шкідливо для визвольного фронту.

Тож наші старання мусять завсігди зміряти до того, щоб, крім мобілізації фактичної сили у визвольному фронті, зв'язувати з ним усі українські політичні фактори, щоб в основних питаннях визволення український політичний світ представлявся назовні як одна цілість. В основі цього мусить лежати одна концепція самостійницької політики. Але має також значення відповідне розв'язання справи політичної репрезентації і загальної політичної консолідації.

Такі головні засади і напрямні нашої політики ОУН реалізувала послідовно. На різних етапах діяльності ОУН складалися різні умови для визвольної політики, різні зовнішні обставини і внутрішньоукраїнські співвідношення. В цих різних умовах була реалізована одна і та сама основна політична лінія з погляду кінечности і доцільности визвольних змагань.

Але постава і роля різних українських політичних груп та їх відношення до нашої послідовної, прямолінійної політики не мали такої стійкости, переходили різні еволюції. Тож наше відношення до них і весь внутрішньоукраїнський політичний уклад у різних фазах представлялися різно. Хто бере справу поперехово, тому може здаватися, що ми змінювали лінію нашої внутрішньої політики. Ця помилка походить не тільки з того, що сприймається лише зовнішній образ. Дехто гадають, що принципова внутрішня політика має бути нормована твердо ustalеними відношеннями до поодиноких політичних середовищ, бо не здають собі справи з засад нашої визвольної політики.

Щоб вказати на практичне здійснення послідовної визвольницької лінії в нашій внутрішній політиці, висвітливо деякі моменти з нашої діяльності від 1941 р., зокрема такі, що відносно них є багато баламутних тлумачень.

З весною 1941 року, напередодні вибуху німецько-советської війни стали очевидними гітлерівські пляни супроти України: підманути туманними кличами й обіцянками, запрягти до свого імперіялістичного воза, а потім зробити з України терен колонізації, господарської експлуатації і джерело невідьничої робочої сили. Спершу, на час війни, Берлін плянував грати на облуду — з одного боку, обіцяти державність, а з другого — вимовлялись воєнними обставинами, українською невідготованістю і т. п. Одним із головних аргументів гітлерівської облудної політики був закид, що українці невідготовані, необ'єднані, розсварені, нема з ким говорити і т. п. А при тому була ставка на розигрування одних проти других, не допускаючи до порозуміння. Тоді вимогою часу стало порозуміння всіх українських політичних чинників, які були на західних окраїнах і на еміграції в Європі, створити одностайний фронт і сконсолідований осередок-репрезентацію. Цю вимогу ситуації зрозуміли добре всі українські політичні чинники, і за почином революційної ОУН у Кракові створився Український Національний Комітет, до якого ввійшли представники всіх середовищ, центрів і угруповань, за винятком одного чи двох. ОУН виступила з ініціативою і доклала всіх старань, щоб здійснити консолідаційну акцію, керуючись насамперед **рацією актуальної визвольної політики**, а не своїм протиставним відношенням до програмово різних угруповань, які ОУН поборювала. Це саме мали на меті й інші співучасники.

Щодо УНК можна почути на адресу нашої Організації закиди, ніби вона не була вірна супроти партнерів зговорення, що в Акті 30 червня виступила не від УНК, що і далі діяла сепаратно, а УНК не був активізований. Але цей закид не витримає критики, коли розглянути суть справи. УНК зформувався на засадах відкритої, легальної дії і вже через це не міг бути чинником революційного характеру, бо відразу був би ліквідований окупантом. УНК не готувався до того, щоб починати чи очолювати революційну протинімецьку боротьбу. Він мав оформити й маніфестувати одностайність української політики, бути речником українських

самостійницьких прагнень у межах нормальної політичної дії, а не революційних кроків і боротьби. Акт відновлення Української Держави 30 червня 1941 року і розпочате ним державне будівництво — це були дії, виконані революційним порядком, і заздалегідь було відомо, що Гітлер відповість на них безоглядними репресіями. Втягати до того УНК було недоцільно і неможливо. За саме передання УНКомітетом за радіом повідомлення про Акт 30. 6. 41. члени УНК були гестапом ув'язнені.

Якщо б була змога нормальної самостійницької політичної дії, якщо б Німеччина респектувала державну суверенність України і невстрявання її у війну Німеччини проти західних держав, ці невідступні тоді декларовані засади української самостійницької політики, в такій обстанові УНК вийшов би на поле широкої політичної дії і репрезентації. Де було можливо, там УНК був активізований і відповідно підносилося його значення. Українська Національна Рада створилася у Львові в липні 1941 року у зв'язку з УНК; так само на всіх масових народних зібраннях і маніфестаціях по всьому терені особливо відзначалося повстання УНК як центру всеукраїнської політичної консолідації. Дальший розвиток подій був такий, що не було можливостей для дії УНК, як легального самостійницького центру. В піднімецькій дійсності могли наявно існувати тільки такі політичні твори і акції, які пристосовувалися до цієї дійсності; усе ж безкомпромісове, що хотіло вести акцію, мусіло йти в підпілля.

Також і щодо Акту 30 червня 1941 р. і дальших подій треба висвітлити головні моменти, щоб усунути різні невірні, свідомо чи несвідомо розповсюджені, шкідливі для української політики інтерпретації.

Революційний провід ОУН рішився на такий шлях ставлення визвольної справи у зв'язку з німецько-більшевицькою війною пляново, після всестороннього обміркування. Було ясно, що гітлерівська Німеччина не думає позитивно ставитися до справи державної

самостійности України, а з другого боку, не схоче відразу викликати боротьбу українського народу проти себе. Невиразною політикою, тактикою обіцянок, що не зобов'язують, і проволок, підтримуванням надій на державну самостійність України після закінчення чи то вирішення висліду війни з ССРР гітлерівський режим плянував не допустити до того, щоб прагнення українського народу до державної самостійности спрямувалося рішуче проти Німеччини. Берлін не хотів мати проти себе України, намагався втягти її насамперед у свою війну проти ССРР і тим зв'язати її з усією своєю політикою, позбавити можливостей провадження незалежної української політики, використати її у значній мірі виснажити сили України у війні, а далі відомо, яку долю готував Гітлер Україні.

Було ясно, що у відношенні до гітлерівської Німеччини не можна було сподіватися на успішність переговорів, ставлення вимог, переконувань тощо. Такі заходи були заздалегідь засуджені на неуспішність і могли мати значення тільки тактичних прийомів, щоб мати й такі атути і щоб приховати підготову до дії по іншій лінії. Справжня ж самостійницька політика мусіла йти шляхом **доконаних фактів**, власної ініціативи, не оглядаючись на політику Німеччини, а коли треба, то виразно проти неї. Український народ мусів на початку нової ситуації, створеної війсьними подіями на його землях, виразно і рішуче сказати своє слово, творити своє життя за власною волею, власними рішеннями. І так сталося. Проголошення Народними Зборами у Львові відновлення Української Держави, створення Тимчасового Державного Правління, проведення всенародного плебісциту у формі висловлення волі народу на масових відкритих маніфестаційних зборах-здвигах на всій українській території, вільній від большевицької окупації, розгортання державного будівництва у всіх галузях — все це довершилось власною волею і власними силами українського народу, не зважаючи на бажання і ставлення німців, проти їхньої волі.

Ми глибоко переконані, що честь Нації, історична і політична конечність наказували так поступати. Ми

не мали надій на те, що такі довершені факти і так виявлена рішуча воля українського народу вплинуть на зміну політичних плянів Гітлера супроти України. Їх ніщо взагалі не могло змінити. Але тільки рішучі і довершені діла з нашого боку могли створити ясну ситуацію, перекреслити найнебезпечніші для України підступні гітлерівські задуми й зберегти відкритий, чистий шлях для дальшої незалежної визвольної політики. Такими діями була передусім виразно висловлена воля українського народу, що він сам вирішує питання свого життя, завсігди змагає до відновлення своєї суверенної держави, а відношення між Україною і сторонніми силами ставить у залежність від їх пошани до суверенних прав українського народу, визнання його суверенної держави. З цих позицій Україна не відступає ніколи, в кожній ситуації, і своїх природних прав на державну суверенність не зрікається і під натиском наймогутніших сторонніх сил.

Доконані державотворчі акти мали вирішне значення для скеровання й кристалізації основних внутрішніх політичних процесів, які відбувалися в цілому українському народі від літа 1941 р. Вони були виразно спрямовані до державної суверенності. Серед величезних змагань світових потуг могла губитись, припинитись справа української державності. Червень 1941 року запобіг тому і поставив її в центрі політичного розвитку серед воєнної бурі на Сході Європи.

Основна лінія облудно-підступної політики Гітлера супроти України була перекреслена. Німці спершу ще намагалися її повернути й утримати, сподіваючись від її успіху дуже багато. Тому вони не виступили відразу з властивою їм безоглядністю, пробували ліквідувати справу тихцем, зам'яти, відсунути. Коли ж стало видно, що це через рішучу й виразну українську поставу не вдається, тоді німецька політика була примушена розкрити свої карти, показати дійсне відношення і пляни. Німецькі репресії і курс одвертої ворожо-окупантської політики відкрили очі всім, оголили істоту німецької „остполітік” і створили виразні фронти.

Дехто закидає, що під час Акту 30 червня 1941 р. були вжиті фрази і жести приязного супроти Німеччини тону. В цій справі пора сказати одверте слово, бо наша правда ясна і чиста, і треба припинити фальшиве змальовування дійсности. Ми обстоюємо завсіди незалежність української політики, яка керується тільки українською рацією, а не кокетуванням (безуспішним!) із сторонніми силами. Стоїть питання про основну лінію української політики під час минулої війни, зокрема супроти Німеччини. Війна Німеччини з іншими державами, доки вона не зачіпала України, вимагала від нас повної неутральности. Україна поневолена большевицькою Росією і в стані боротьби з нею за своє самобутнє існування, за державну суверенність не мала ні змоги, ні рації будь-як втручатися в справу чужої війни. Коли ж на переломі 1939—1940 р. з німецького боку були виявлені намагання на західних окраїнах і в Польщі втягти українців у війну на заході й вербувати їх до спеціальних військових частин, призначених на західній фронт, Організація і все українство поставилося до цього рішуче негативно. Це пройшло немов непомітно, бо справа була неголосна, але нею було позначене важливе політичне рішення.

Коли ж Німеччина пішла війною проти Росії, нашого ворога, то Україна не могла прийняти неприхильно цього факту. Але тим ще не розв'язувалося питання взаємин між Україною і Німеччиною. Воно мусіло залежати тільки від одного: як поставиться Німеччина до державної суверенности України, чи буде шанувати українську суверенність, українські інтереси, чи буде шукати в Україні союзника проти большевицької Росії, — чи трактуватиме Україну як воєнну здобич і об'єкт своїх цілей. Українська самостійницька політика не могла керуватися тим, що гітлерівська Німеччина така, чи така, отже ми відразу проти неї. Ми мусіли стати і стали на позиції незалежної реалізації наших національних цілей, оборони наших прав і інтересів. А далі мусіла сказати своє слово Німеччина. Коли мало бути розв'язане таке глибоке рішення, згода чи боротьба між Україною і Німеччиною, то тут

важили лише істотні, великі питання, а не другорядні чи далекі для нас моменти. І ще одно: коли в такій ситуації мала бути боротьба між нами, — то треба було, щоб її неспровоковано і виразно спричинила Німеччина потоптанням прав і волі українського народу. Тому наша лінія дії була чітка: невідступне відстоювання справи державної незалежності, а під умовою шанування її — готовість до приязних взаємин і до спільної війни проти большевицької Росії, і тільки проти неї. Таку політичну лінію ми вважаємо за єдино правильну, її ми намітили, її реалізували і важкими жертвами відстояли — і до неї завжди признаємося. Віримо, що історія її повністю схвалить. А чужий політичний світ також мусить об'єктивно визнати за слушність і шанувати нашу поставу.

І ще з одним закидом ми зустрічаємося: чому так помітно висунулася на перший план у відновленні державності в 1941 р., чому виразно зазначала свою ініціативу й на чільні місця у відроджуваному державному житті висунула своїх членів? Ті, хто шукають матеріалу для обвинувачень, вбачають за цим амбіції, жадобу влади, перегони, щоб хтось нас не випередив і т. п. — а не хочуть бачити того, що наочно виявилось в живій дійсності. Отже тут вирішальними були три питання: питання самого проведення плану, питання відповідальності і питання збереження зайнятих позицій. Все, що було зроблено в червні-липні 1941, можна було провести тільки порядком революційним, захопленням німців розполохом, дуже швидким і рішучим діянням. Це могла і мусіла підготувати й організувати сама ОУН. Якби справа була спрямована на рейки спільної, міжорганізаційної дії, гестапо задалегідь її паралізувало б.

Було передбачено наперед, що німці поставляться вороже, застосують безоглядні репресії, будуть намагатися змусити до відступу, скасування і т. п. Так і сталося. Від самого початку ув'язнення членів Державного Правління й частини Проводу ОУН представники німецького уряду старалися всякими методами схилити до скасування чи саморозв'язання Державного Правління. Представники Розенберга запевняли, що

німецький уряд не виступає проти державної самостійності, тільки з нею треба зачекати, а насамперед концентрувати все для розгрому ССР, пропонували широкую співпрацю з українцями, давали термін — 2 роки для поступового запровадження державної самостійності України і т. п. Коли ж такі обіцянки не могли спонукати до скасування актів, тоді прийшли на чергу ультимативні домагання з загрозами репресій супроти Організації і цілого народу, як у ворожій країні. І нарешті дійшло, як відомо, до застосування цих погроз.

При підготові відновлення самостійної української держави проти волі Німеччини передбачалося такий розвиток і враховано німецькі репресії. Отже йшлося про те, хто, який політичний чинник виступатиме як відповідальний, з усіма наслідками цього. Треба було виступити з відкритим шоломом. Коли не було змоги в даній ситуації зброєю оборонити українську державність, то було конечно, щоб ті, хто її очолили, не ховались ніяким способом і не зреклися її під жодним тиском. Революційна ОУН вважала, що мусить взяти на себе відповідальність і обов'язок відстояти перед світом і перед ворогом право і волю українського народу. Тому в самому Акті 30 червня була виразно зафіксована ініціатива ОУН, а Державне Правління очолив член Проводу ОУН. Зроблено все так, щоб на Організації зосередилася відповідальність, а слідом за цим і всі репресії ворога, спрямовані проти української держави, впали на ОУН, яка була загартована і підготована до боротьби, а не на інші українські політичні чинники.

В той період ОУН мусіла висунутись на чоло. Інші політичні чинники були готові йти цим шляхом доти, поки не дійшло до неминучого, одвертого конфлікту з Німеччиною. Вони були схильні до іншої політичної тактики, не до ставлення справи на вістрі меча, — радше до пасивного опору, ніж до активного рішучого виступу в тій ситуації, на початку німецько-большевицької війни. На початку боротьби на два фронти ОУН не могла розраховувати на співучасть інших організованих політичних середовищ. Ситуація була та-

ка, що не було змоги для явної легальної дії таких чинників і організацій, які хотіли стояти на позиціях державної незалежності України. А підпільні, революційні методи дії, крім націоналістичного руху, іншим середовищам не відповідали. Вони поступово переставали себе проявляти як діючі політичні фактори. На поверхні лишилося „відполітизоване” громадсько-суспільне життя в тих формах, які дозволяла німецька окупація і куди влилося багато сил. А самостійницьке політичне життя концентрувалося в націоналістичному підпіллі, яке стояло одночасно в боротьбі проти німців і проти большевицької Росії.

Українська Головна Визвольна Рада створилася в той час, коли революційно-визвольна боротьба, яку розгорнула й організувала ОУН, набрала найширших розмірів як боротьба цілого народу. В рядах Української Повстанчої Армії стали всі, хто без огляду на свої програмово-політичні переконання були готові до збройної визвольної боротьби проти ворогів-окупантів. Політичні партії в той час не проявляли свого існування. Тож не було з ким зговорюватися. Самостійницькі, революційні дії на теренах найбільшої активності вийшли далеко поза межі політичних і військових операцій самих організованих революційних сил УПА й ОУН. Вони своїм змістом і формами в дійсності розвинулися в підпільне державне життя, яке на опанованих ним теренах охопило різні ділянки, від політично-адміністративної, суспільно-господарської аж до шкільництва включно. В ньому брали активну участь найширші народні маси, все населення, а система ворожої окупаційної адміністрації була в значній мірі паралізована, ізольована, стиснена до військових і адміністративних осередків, з яких ворог робив тільки випадки в терен. Проти ворожої окупаційно-державної системи стояла не тільки революційно-визвольна боротьба, але діюча, самостійна підпільна державна формація, яка висловлювала і втілювала волю українського народу, і його визвольна армія — УПА.

УГВР постала як найвищий орган цієї формації і керівний центр загальнонаціональної визвольної боротьби.

Головна роля УГВР в цілій українській визвольній політиці полягає в тому, що УГВР створилася, перебуває і діє на **Українських Землях як найвищий революційний керівний орган у визвольній боротьбі українського народу, в протиставленні до окупантських і агентурних творів** — „райхскомісаріату”, „генерал-губернаторського дистрикту” та „уряду УССР”. Суть саме в тому **протиставленні** до ворожих експозитур на **українських землях**. Тим то в основних актах УГВР виразно поставлено правило, що УГВР перебуває в **Україні**. Діючи на Рідних Землях як верховний орган революційно-визвольної боротьби народу, УГВР надає їй загальнонаціонального характеру, її ведуть не тільки революційно-визвольні організовані сили ОУН і УПА, але разом із ними цілий народ з одним **загальнонаціональним революційним органом на чолі**.

Для того, щоб УГВР мала такий характер, в основу її побудови покладено засади представництва всіх самостійницьких політичних середовищ, об'єднання і координації їх дій. Ці принципи **об'єднання всіх самостійницьких сил, концентрації і координації цілої самостійницької дії** — це підвалини, без яких УГВР не могла б виправдати свого призначення. Вони лишаються незмінними і в будь-якій ситуації мусять бути застосовані так, щоб знайти можливо-найповніше здійснення. В тодішніх обставинах, коли діяло тільки націоналістично-революційне середовище, а інші політичні напрямки не виявлялися активно, прийнятий був принцип індивідуального добору до складу УГВР, щоб, крім діючих революційних сил, були заступлені й інші напрямки, бодай окремими їх визнавцями. В тих умовах це був одинокий спосіб здійснення цієї засади, і застосування його доводить **максимальні** намагання якнайповніше реалізувати засаду залучення всіх сил і всіх середовищ. Очевидно, що в умовах, де існують і інші політичні середовища, що визнають революційну концепцію, як це має місце на еміграції, їх об'єднання в УГВР має бути реалізоване нормальним

і повновартісним порядком — через участь і представництво в УГВР за принципом організованості. В цьому полягає здійснення істотного спрямування основних актів УГВР, максимальне в кожній ситуації.

Під час визвольних змагань українського народу, як і в кожній революції, всі самостійницькі угруповання мусять мати дві головні, тісно пов'язані цілі: повалення існуючого стану поневолення і утворення нового — відбудування суверенної Української Держави. Основою розподілу на різні політичні течії є з одного боку різниця щодо визвольних шляхів, а з другого — різниця в питаннях змісту і ладу Української Держави. Якщо декілька політичних угруповань визнає, що єдиним шляхом до визволення є шлях революційний, то, незалежно від різниці поглядів на майбутні форми і систему державного життя, стає конечною їхня участь і співдія у суспільному керівному центрі революційної боротьби.

Постання УГВР впливало з потреб визвольних змагань і довершилось для ширшого, повнішого ставлення визвольної політики і боротьби з ворогами, а не з мотивів внутрішньоукраїнської політики. Зокрема, було б неслухно приписувати формації УГВР тенденції здобути владу для себе або намагання вирішувати наперед в якомуньбудь напрямі уклад і взаємовідношення українських політичних сил. В процесі революційно-визвольної боротьби УГВР виконує роль української революційної влади на рідних землях. Це впливає з самого революційного процесу і відповідає сучасним потребам української самостійницької політики. Але це не є самоціллю, і в основі УГВР немає тенденції перетворити її на нормальний державний орган. З відновленням суверенної Української Держави і покликанням українським народом звичайної державної влади — скінчиться призначення УГВР. УГВР постала тому, що була і є потреба в такому верховному органі-центрі, який би виступав перед українським народом і цілим світом як **найвищий і відповідальний керманіч безпосередньої революційно-визвольної боротьби.**

УГВР протиставиться на українській землі „урядові УССР” як експозитурі російсько-більшевицької імперії, а не якомусь українському чинникові. Не може бути „конкуренції” між УГВР і іншими українськими політичними чинниками, бо не було і немає такого центру, який брав би на себе ті завдання і ту відповідальність, які взяла УГВР. У відношенні до внутрішньоукраїнського політичного життя створення УГВР, її платформа дають вислів такому наставленню, що не тільки враховується існування різних політичних середовищ, але йдеться назустріч їхній активній самостійницькій діяльності й лишається для них місце на участь у веденні і керуванні революційно-визвольними змаганнями.

III

Далі спинимося на генеральній лінії нашої актуальної внутрішньоукраїнської політики за кордоном.

Щоб визначити правильний шлях нашого діяння у внутрішньоукраїнському політичному житті на закордонних теренах, мусимо мати на увазі в першу чергу виразно означені, **найголовніші завдання супроти визвольної справи**, які має розв'язати не тільки наша Організація, але й уся українська політично активна еміграція. А далі йде питання — **в якому складі сил і в якому внутрішньому строї** в актуальній ситуації найлегше виконати основні завдання.

Наша доба — доба боротьби української нації за саме життя, за свободу і за підстави дальшого розвитку. В Україні йде змаг цілого народу, на всіх ділянках життя. Там проти російсько-більшевицького імперіалістичного гніту стоїть одностайний національно-визвольний фронт усіх сил, усіх складових частин непримиренного українського народу. Перед веде активна революційна боротьба, суспільно-політична і мілітарна, яку ведуть УПА й ОУН у найтіснішій співдії між собою. Фронт боротьби охоплює всі ділянки життя, всі верстви народу. В ній бере участь кожна людина, яка в щоденному житті в тоталітарній советській

системі діє свідомо так, щоб підтримувати і скріпляти українське самобутнє життя, українські сили, зводячи нанівець ворожі, протинародні затії і плани російського большевизму. Український самостійницький фронт держить, поряд з революціонером-підпільником і повстанцем, український духовник, науковець, мистець, інтелігент, робітник і селянин, — кожний, хто у своїй ділянці, на своєму відтинку відстоює український зміст, українську ідею, український інтерес проти всепоглинаючої тотальної російської советизації життя, країни, людини і народу. На всіх відтинках національної боротьби, в усіх її формах українська нація поклала гекатомби жертв, найкращих своїх дітей. Але не даремно. Вони досі змогли оборонити дух української нації, український зміст проти намагань ворога начинити українські форми советським змістом. Большевицька Москва примушена йти на поступки, бодай за формою і в державно-політичній ділянці. Україна стала тільки матеріальною здобиччю большевицького імперіялізму. Але вона не перестала бути його найзавзятішим, найгрізнішим ворогом, непримиренним і не приборканим. В усіх країнах під російсько-большевицьким поневоленням нестримно розвивається процес визвольної революції поневолених народів, а Україна стоїть в її авангарді.

Організована політично-військова боротьба, яку очолює УГВР, а веде УПА і ОУН, при активній участі й піддержці цілого народу, виконує роллю першої лінії і головного бастіону в цілому самостійницькому, протибольшевицькому фронті. Вона найвиразніше ставить українські визвольні змагання перед цілим зовнішнім світом і перед іншими підсоветськими народами. Вона найбільше спричиняється до зростання спільного визвольного протибольшевицького фронту народів і підносить значення українських змагань також для міжнародного розвитку. Сучасно активна боротьба творить реальну, тверду підставу для цілої української самостійницької політики. Вона окупається щохвилини величезними жертвами, але те, що вона приносить для справи визволення України, не менш велике — воно конечне. Справа в тому, щоб ці дорогі

надбання сучасної боротьби не марнувати, щоб їх **закріпити, якнайкраще використати** в закордонній політичній дії.

Тут доходимо до визначення **основних завдань** всього українства на чужині супроти визвольної справи. Воно в цілості, зокрема **весь політичний актив**, має бути речником України, яка бореться, **перед зовнішнім світом. Головне завдання** — поширити серед усіх народів правдиві відомості про змагання України, про її ідейні позиції й роллю в обороні всього людства, його поступу і свободи перед большевизмом. Поширити належне розуміння і правильну оцінку українських визвольних змагань, так, щоб в усіх народів знайти симпатії до справжньої української справи і спонукаючи їх оцінювати її реальну важливість для міжнародного розвитку. У висліді — **приєднати справжніх і активних союзників і помічників**, які підтримуватимуть українські визвольні змагання різним способом — морально, політично — на міжнародному форумі, як і практично. Добитися того, щоб боротьба України й інших народів у спільному визвольному фронті проти російсько-большевицького імперіялізму відіграла в міжнародних взаєминах важливу дійову роллю, відповідно до її фактичного, але належно не виявленого значення.

Коли одностайно діюча українська політична еміграція належно спричиниться до такої зовнішньополітичної капіталізації визвольної боротьби на рідних землях, до правильного висунення української справи в міжнародній політиці та до дієво-корисного відношення сторонніх сил до наших змагань — то тим найкраще виконає свій обов'язок перед батьківщиною.

Очевидно, що еміграція має й інші завдання. Плекати, розвивати українські цінності в різних ділянках життя, зокрема такі, що для них у підбольшевицькій дійсності немає місця. Виховувати і підготовляти на чужині кадри для повноцінної участі у визвольних змаганнях і в державному будівництві. Підготовляти фахові сили для збройної боротьби і визвольної політичної праці. І багато інших завдань стоїть перед еміграцією. Але тут заторкнемо лише один комплекс

основних зобов'язань супроти боротьби на батьківщині — зовнішньополітичних, які мають поважне значення для успішності визвольних змагань і які можуть виконати тільки українці за кордоном. Це найважливіші завдання еміграції, виконання яких очікує вся Україна.

Є об'єктивні дані і досить сприятливі умови для їх виконання. Передусім, **е що показати світові**. Сучасна визвольна боротьба України проти большевизму, зокрема існування і дії УПА, дають найкращий матеріал, щоб представити роллю України в сучасному світі й переконати чужинців в її значенні. Далі — загроза світові з боку російсько-большевицького імперіялізму і щораз більше усвідомлення її серед усіх народів створює сприятливий ґрунт для нашої діяльності. Вся еміграція має дійсно поважні сили для виконання своєї зовнішньополітичної місії. До давніших сил, уже обізнаних із закордонним ґрунтом, прийшли нові, свіжі з батьківщини, які можуть дати повноцінний зміст всесторонній політично-інформаційній діяльності в чужинному світі, зміст, відповідний до сучасного стану і рівня українського життя і української боротьби. Діяльність революційного, націоналістичного активу, його непосредня участь у зовнішньополітичній праці, повинні діяти як рушій, надавати всій українській закордонній політичній акції високого напруження й динаміки. Нарешті, матеріальна сторона. Давно осіла і економічно міцна еміграція в країнах Америки могла б легко фінансувати широку і на високому рівні поставлену зовнішню політичну акцію. Коли б на це повернути тільки ті засоби, які складає заокеанська еміграція на різні національні цілі, то цим коштом можна поставити належну роботу. Ті ресурси розходяться роздрібно, без плянної економіки, втрачаються без ефекту, а найважливіші справи належної самостійницької закордонної роботи лишаються в недозволеному занедбанні, м. ін. через брак матеріальних засобів і спроможностей. Отже в підсумках, хоч побіжних, доходимо до твердження, що **існують відповідні умови і спроможності** для широкого розгортання

і належного поставлення основної самостійницької політичної акції за кордоном.

А тепер дамо собі відповідь на питання: **що досі зроблено? Що зробили за три роки ми і ціла еміграція?** В якій пропорції стоять досягнення української самостійницької закордонної акції до боротьби на батьківщині за цей час? Не тільки її висліди, але самі зусилля, намагання, спроби.

З прикрістю, із почуттям незадовільного виконання зобов'язань мусимо ствердити, що **роблено і зроблено надто мало**. Закордонна політична акція лишилася далеко позаду і з великим боргом супроти сучасної боротьби в Україні. Вона не виправдується, коли взяти під увагу ту суму спроможностей для належного її поставлення, якими розпоряджається чи може розпоряджатися вся українська еміграція. Відкликатися на грандіозну революційну боротьбу цілого народу, на героїчні дії УПА, гордитись ними, бути **представниками** — ще мало. Все це зобов'язує. Таки треба дати звіт з того, що кожний зробив на чужині для визвольної справи. Де ті великі політичні акції всього українства за кордоном перед зовнішнім світом, які мають промовити від імені воюючої України? Де наші політичні представництва в різних державах, місії, делегації, інформаційні бюро, яка їхня діяльність, скільки виступів? Скільки наших видань, публікацій на чужих мовах, які голосили б світові правду про Україну, про її змагання? Скільки було наших меморіалів, відкликів до чужих політичних кіл?

На рідних землях борці, увесь народ сподіваються, що теперішня еміграція, зокрема націоналістичний актив, приклавши всі старання, напруживши всі свої зусилля, розгорнули за кордоном відповідну самостійницьку політичну акцію, співмірну до змагань на Батьківщині. Там сподіваються, що вже весь світ добре знає про боротьбу України і здобута прихильність багатьох народів.

Не допоможе виправдувати недостатню активність і малі успіхи перешкодами, перелічувати їх, покликати на свою добру волю і намагання чи вказувати на

вину інших. Українській справі ні трохи не буде легше від того, що буде показано, хто наскільки винен, або коли в почутті спільної провини всі будуть солідарно мовчати й в один тон нарікати на труднощі. Ні як не можна ховати чи затаїти фактичного стану, того, що в такий важкий і важливий час, у час безприкладної в сучасному світі боротьби України велика і здібна до виконання своїх завдань політична еміграція, усі діючі серед неї чинники не спромоглися на належне розгортання відповідної закордонної політичної акції. Лишається фактом, що є велика потреба в такій акції, еміграція як цілість могла б її поставити — є кому, могли б бути засоби і способи, а не зроблено. Відповідальність і провина падає на ціле українство за кордоном. Відповідальність падає на кожний чинник остільки, оскільки він ставить себе в таку роллю, що з неї випливають зобов'язання до ініціативи, керівництва й активної праці. А далі — наскільки кожний має фактичну змогу й розпоряджається відповідними засобами. Але для кого має більше значення, щоб була якнайкраще поставлена закордонна акція — відповідно до боротьби на Батьківщині, кого має більше боліти її занедбання, хто має почувати на собі найбільшу фактичну відповідальність, без огляду на формальну сторону — як не закордонна частина націоналістичного, революційного руху? Нехай усі виправдуються, як хочуть, але для ОУН, для її членів і всіх, хто відчуває себе нерозривно зв'язаними з визвольною боротьбою в Україні і з її борцями, — для них не може бути жадного формального виправдання, доки не зробили **всього можливого**, щоб тільки справа стояла як слід. Треба напружити всі сили, вжити всіх засобів, випробувати всі способи і шляхи, підпорядкувати важливі справи всякі другорядні, чи тепер неістотні моменти — лише тоді можна сказати: „ми зробили все, що було можливо і в нашій силі”.

Який сенс такої мови? Той, що в кожного націоналіста-революціонера мусить промовити найсильнішим голосом почуття обов'язку супроти визвольної справи, супроти друзів-борців на рідних землях. **Обов'язку до діла, до зміни.** Усвідомивши, що самостійницька полі-

тична акція за кордоном, зокрема внутрішньополітична, має поважне значення для визвольних змагань і що з цією акцією справа стоїть погано, — треба сказати собі рішуче: **так далі йти не сміє. Треба зміни, треба справу виправити.**

Треба усунути ті головні причини, які доводять до такого послаблення української самостійницької політичної акції за кордоном, причини, що кореняться у внутрішньому політичному житті української еміграції.

Перше основне лихо полягає в тому, що в нашому житті, коли брати його як цілість, **надто багато енергії, сил, уваги і часу пожирають внутрішні фронти**, ворожнеча, взаємні поборювання між різними політичними середовищами. Якби це діялося в інші часи, в інших обставинах — у власній державі, то можна б того не сприймати трагічно. Або коли б ця внутрішня ворожнеча була похідною боротьби з ворогом, випливала з неоднакового, протилежного ставлення до нього. Якби внутрішні розигри і сутички йшли за основні концепції української політики. А тим часом левина частина сучасної внутрішньої боротьби на еміграції по суті зводиться до групового суперництва, беззмістовної конкуренції, продовження давніх спорів, які в минулому мали істотний політичний зміст, але тепер уже не актуальні, або відстоювання виявлених абстрактних суспільно-політичних доктрин, відірваних від живої політичної дійсності. Скільки енергії, завзяття і заїлості вкладається тепер на еміграції у взаємне поборювання! Воно часто-густо відсуває на другий план, заслоняє істотні справи українського визволення і самої боротьби з ворогом. Якби ту енергію, той запал і ті засоби повернути на протибольшевицький фронт, на одностайну самостійницьку закордонну дію, то напевно було б чим відзначити роллю сьогоднішньої еміграції.

Друга хвороба української політичної діяльності за кордоном полягає в тому, що всі негативи внутрішньоукраїнського розбиття і ворожнечі переносяться на зовнішньополітичну акцію і надають їй свого відбитку.

Немає в цій акції одностайности, виступає кілька осередків, часто перед зовнішніми чинниками одні чинники дискредитують другі. Зовнішньополітична робота, замість концентрації на одній меті, щоб добитися для всієї української справи найкращих позицій, часто йде під тим кутом, щоб здобути позиції для себе самого, підірвати позиції інших українських чинників, а то й паралізувати їх акції, без огляду на шкоду цілості. Суперництво українських політичних центрів, груп і станиць за кордоном **перед зовнішнім світом**, взаємне переліцитування і заперечування — дискваліфікує в цілому українську політику й завдає великої шкоди. Таким чином розбазарюється на зовнішньому відтинку великі надбання важкої зовнішньополітичної акції, українська еміграція, що має бути речником України за кордоном, репрезентує перед зовнішнім світом внутрішні чвари й невідповідальне ставлення групових інтересів понад загальнонаціональними.

Мусить бути знайдений вихід. В українському політичному житті на еміграції мусить перестати домінувати міжгрупова боротьба. Політична енергія, увага і активність мусять концентруватися на істотних визвольницьких справах — у боротьбі проти ворога України і в самостійницькій зовнішньополітичній акції. В цьому мусить бути **єдність, солідарність і співпраця всіх сил**, всіх політичних чинників. Внутрішньополітична диференціація і суперництво мусять бути утримані в таких межах, щоб не шкодити одностайній боротьбі й акції назовні. Ціле життя, вся діяльність української еміграції мусять стояти під знаком того, чого вимагає тепер визвольна справа: **концентрації всіх сил**, всієї енергії на самостійницькому, визвольному фронті і **єдності самостійницької акції**.

Попередній розвиток виявив наочно, що розпорошено, відокремлено жодний політичний чинник не може за кордоном належно розгорнути і поставити зовнішньополітичну самостійницьку акцію так, як цього вимагає стан визвольних змагань. І наш табір не міг і не може задовільно розв'язати це головне завдання. Досить переглянути висліди цілої діяльності Закор-

донного Представництва УГВР, уже не згадуючи про спорадичні спроби інших чинників, які доклали значно менше старань. Підсумки доцьогочасної діяльності доводять, що в такому укладі, таким способом не можна зробити того, що об'єктивно можна і треба зробити. Треба звести в одне річище всі досі проведені сепаратні, а то й протилежні акції і зосередити в одній спільній дії найбільше сил.

Коли говоримо про **конечність** політичної консолідації на еміграції, то маємо на увазі не **механічну** консолідацію, яка вичерпується створенням міжгрупового чи понадгрупового центру, без узгіднення його завдань і основної політичної лінії. Тільки механічні консолідаційні твори звичайно виявляються нездібними до поважної акції, а коли за таку беруться, тоді приходять до голосу всі внутрішні політичні суперечності. Дійсну вартість може мати тільки така консолідація, яка має за основу тільки одну головну політичну концепцію і зміряє до виконання узгіднених принципових завдань. Чисто механічне об'єднання може бути етапом до повноцінної дійової консолідації, хоч краще, щоб засадниче політичне узгіднення лягло від початку в основу повстання консолідаційного твору. Але це питання методи і воно не повинно стати перешкодою до погодження.

У своїй закордонній діяльності ОУН від закінчення війни обстоювала концепцію органічної консолідації українських політичних сил на чужині. Ми заступали консолідацію на плятформі УГВР, бо вона відразу надавала чіткого політичного обличчя і дійової спрямованості консолідаційній акції. Плятформа і організаційна база УГВР найвиразніше давали б вислів тому, що всі сконсолідовані сили стають на позиції тієї визвольної концепції, яка спирається на власній визвольній боротьбі українського народу й шляхом тієї боротьби реалізується, що ціла українська політика засновується на приматі боротьби на рідних землях. Приймаючи таку концепцію консолідації, з нашого боку були намічені відповідні проекти політичного і устроєвого порядку, пристосовані до українського політичного життя за кордоном. За тими плянами відпо-

відне закордонне тіло УГВР мало бути побудоване на засадах об'єднання, активної участі і групово заступництва діючих самостійницьких політичних груп. В закордонній конструкції УГВР мав би бути взятий до уваги і позитивно трактований той факт, що на чужині існують різні політичні угруповання, що є можливості вільнішої політичної діяльності. Принцип групового учасництва, заступництва організованих політичних і громадських чинників робить цілком можливою співучасть і співвідповідальність діючим політичним і громадським середовищам. Таку концепцію апробували найвищі чинники УГВР і ОУН на Рідних Землях.

Однаке ці плани та концепція консолідації не були реалізовані за кордоном, не зважаючи на постійні наші старання впродовж двох останніх літ. Тут не будемо розглядати розвитку цієї справи. Залишається факт, що інші політичні середовища, які діють чи існують на еміграції, не поставилися позитивно до УГВР, не беруть у ній участі, не піддержують її, в більшості протиставляються їй, як на внутрішньому, так і на зовнішньому відтинку. Цей стан шкідливо відбивається на нашій закордонній самостійницькій акції. Еміграційна дійсність служить як ілюстрація і аргумент для тенденційно-фальшивого твердження, нібито позиції і боротьба визвольного-революційного руху відокремлені, ізольовані в українському політичному житті. Це викривлює, применшує дійсний стан визвольної справи. Наші противники намагаються характеризувати українську політичну дійсність за кордоном тим поверховим образом, образом, що з-поміж багатьох політичних середовищ революційна ОУН **одинок** визнає УГВР і обстоює її позиції як керівного і репрезентативного центру, в той час, як усі інші стоять поза ним і проти нього. З того кутється аргумент для закиду про **монопартійну, тоталітарну тенденцію ОУН** і цілого руху. Дарма, що це неправда і що ОУН цілий час обстоює концепцію участі в УГВР інших діючих самостійницьких угруповань.

Наша концепція повної консолідації діючих самостійницьких політичних сил за кордоном на платформі

мі УГВР не має більших перспектив на реалізацію в сучасній дійсності, ніж в дотогочасній, сприятливішій внутрішній ситуації. Натомість існує реальна можливість на базі УГВР об'єднатися з тими самостійницькими політичними організаціями, які декларують, що стоять на позиціях революційної визвольної боротьби, зокрема з Організацією Українських Націоналістів-Солідаристів під проводом Андрія Мельника. Таким чином можна б довести до того, що за кордоном всі діючі політичні організації, які визнають революційно-визвольну концепцію, стануть на позиціях єдиного революційно-визвольного центру і будуть одноставно захищати визвольницьку політику, в основі якої лежить революційна боротьба на Рідних Землях. Це довело б до значного зміцнення позицій революційно-визвольного фронту за кордоном, до посилення й успішності його діяльності й дало б своє знам'я цілому розвиткові українського політичного життя за кордоном. Легко оцінити, наскільки скріпилася б закордонна акція революційно-визвольного табору, якби в ній узяли участь ті, хто досі виявили найбільше енергії і діяльності в поборюванні нашої політичної діяльності. З боку Організації вжито заходів, щоб довести на цьому відтинку до порозуміння і цим скріпити закордонні акції визвольного фронту, відповідно до стану й вимог боротьби на Рідних Землях. Чи дійде до успішного закінчення цієї ініціативи, це залежить від другої сторони і в значній мірі від Закордонного Представництва УГВР.

Протягом останнього року стала діяти ініціатива консолідації на платформі новоствореної Національної Ради. Ця концепція знайшла визнання більшості політичних організацій і партій на еміграції, які приступили до її реалізації. Провід Закордонних Частин ОУН порішив вислати делегатів Організації до участі в працях Підготовчої Комісії для створення Української Національної Ради. Своєю постановою з 5. 4. ц. р. ПЗЧ прийняв платформу, на якій ОУН (р) готова увійти до Національної Ради. Зміст постанови з 5. 4. такий:

„1. Організація Українських Націоналістів заявляє готовність увійти до Української Національної Ради на еміграції, не зважаючи на те, що дотепер між ОУН і іншими політичними угрупованнями, які входять до Української Національної Ради, не дійшло до узгодження української визвольної політики. За правильність цієї визвольної політики і її реалізацію буде ОУН змагатися на форумі Української Національної Ради.

2. ОУН (р) визнаватиме переформований, оновлений і розбудований на широкій політичній і громадській базі відповідно до нинішніх вимог українського визволення, єдиний на еміграції Державний Центр Української Народної Республіки, зо всіма прерогативами, які повстають від того визначення.

3. Рішення ОУН (р), що зазначені в тт. 1 і 2 цієї постанови, ґрунтуються на тому, що Державний Центр Української Народної Республіки визнає Українську Головну Визвольну Раду (УГВР), як керівний революційний орган, що повстав в процесі боротьби з німецьким і московським окупантами 1944 р. на Рідних Землях з ініціативи УПА, і що УГВР залишає за собою ці завдання керівного органу боротьби до повного досягнення мети — утворення Самостійної Соборної Української Держави.

4. Питання усталення взаємовідносин між центром Української Народної Республіки і Українською Головною Визвольною Радою належить до компетентних органів обох сторін.”

Ця платформа реалізується делегацією ОУН (р) в Українській Національній Раді чи то в Підготовчій Комісії.

Підхід Організації до справи консолідації на платформі Національної Ради й взагалі до питань української політики значно різниться від підходу інших українських політичних чинників. Ті часто дивляться передусім на правно-формальну сторону, в самих формальних конструкціях дошукуються суті, так, ніби тим розв'язувалась справа українського визволення. Натомість ми, маючи на меті дійсне відновлення суверенної Української Держави, знаємо, що воно мо-

жливе тільки через безперервні зосереджені змагання цілого українського народу. Тому всі творива, конструкції в українському політичному житті ми трактуємо з погляду **дійової визвольної політики**, оскільки вони можуть бути її придатними чинниками, рушіями, оскільки вони спричиняються до зосередження сил у самостійницькій діяльності, спрямовують її на правильний шлях. Коли в цьому відношенні є позитивна оцінка, то справи формального порядку стоять на другому плані.

На нашу думку, для закордонної самостійницької політичної акції треба, щоб в основу консолідації лягла відразу виразна визвольна концепція і щоб це відзеркалювалось у самій конструкції закордонного центру. Але мусимо робити висновки з того, що наша концепція консолідації за кордоном не змогла досі бути реалізована, а Національна Рада, при відповідній побудові і спрямуванні її діяльності на правильній рейки, може відіграти позитивну роль у самостійницькій політиці за кордоном. Треба позитивно оцінити і піддержати старання тих чинників, які змагають до того, щоб Національна Рада стала дійовим фактором серйозної і правильної самостійницької політичної акції за кордоном. Хоч виявляються там і дуже негативні тенденції, сумної пам'яті вузько-партійне доктринерство і еґоїзм, багато тих самих лих, які спричинилися до упадку української державности в 18 — 20 рр., часто репрезентовані тими самими партійними групами. В цілому конструкція Національної Ради в теперішній стадії — це конструкція ще тільки механічної консолідації, в якій лише розвивається змагання за напрям і окреслений зміст політичної дії. Це покищо творення форми, яка має начинитися дійовим змістом. З неї може вийти користь для самостійницької політики або навпаки, залежно від того, який буде зміст її роботи.

Відповідно до цього стану Організація займає свою позицію. Її головна напрямна така: взяти активну участь, докласти всіх старань, щоб спрямувати Національну Раду на дорогу такого розвитку і такої діяльності, які зроблять із неї здоровий, позитивний чин-

ник у визвольних змаганнях, не допускати до зведення її на неправильний, шкідливий для визвольної справи шлях. Приступаємо до Нац. Ради з свідомістю, що наша відмова взяти в ній участь штовхнула б розвиток справи в шкідливому для самостійницької акції за кордоном напрямку і позбавила б нас можливості боротися за визначення правильного політичного змісту того політичного центру. Наші старання в тому напрямі мусимо розраховувати на постійну і послідовну дію.

Якщо б ми не взяли участі в Національній Раді, то розвиток внутрішньоукраїнського життя на еміграції пішов би остаточно по лінії поділу на два протилежні табори. Не маючи в своєму складі достатнього представництва революційно-визвольного руху, ані відношення до визвольної боротьби, будучи в позиції протиставного табору, така Національна Рада, силою реакції, ставала би на шлях їхньої негації, применшування їх ролі і значення в справі визволення України. Таким укладом була б визначена дія двох окремих, **протилежних** закордонних акцій, із шкодою для цілого. Акції такої Нац. Ради і цілого табору мали б завжди характер **конкуренції** до визвольного революційного табору, його заперечення або оперування політичними фікціями, удавання, що діють ще інші революційні сили, які стоять на позиціях Державного Центру УНР, щоб надати собі характеру всеобіймаючого центру, який має теж **свій власний** революційний фронт. Було б недоцільно, щоб ми своєю неучастю спричинялися до такого розвитку, некорисного для цілості самостійницької політики.

Приступаємо до Національної Ради з метою, щоб довести до **уодностайнення** цілої української самостійницької політики. Національна Рада повстає як закордонний політичний центр, і її діяльність буде виявлятися у закордонній, передусім зовнішньополітичній акції. Ми мусимо старатися, щоб ця акція йшла по лінії самостійницької визвольної політики, щоб вона була одностайна з визвольною боротьбою в Україні, щоб на неї спиралася, підносила її значення й старалась про піддержку для неї. В основі творення На-

ціональної Ради прийнято засаду легальності її дії. Але не відступаючи від такої засади, Національна Рада може ставитися виразно позитивно до боротьби, що ведеться своїм власним порядком на рідних землях, може спирати свою політику на факті існування тієї боротьби, прислужитися їй. В цьому немає суперечности. Але щоб було так, треба, щоб у Національній Раді були відповідні речники. А ще важливіше те, щоб між визвольно-революційним рухом і Національною Радою не було протиставлення і ворожнечі, а щоб їх в засаді поєднувала одна й та сама самостійницька політика.

Коли йдеться про відношення між УГВР і УНРадою, то нема суперечности в їх одночасному існуванні й діяльності. Нац. Рада не може брати на себе ролі і призначення УГВРаді, **революційного** центру на Рідних Землях, ні виконувати тих функцій, які властиві для УГВР — **очолювати в Україні** революційну визвольну боротьбу як її керівний і репрезентуючий орган. Нац. Рада і цілий екзильний Державний Центр, ставши на позиціях визвольної політики, ні в чому не перешкоджають УГВР у її властивих функціях. У свою чергу, УГВР не взяла на себе ролі традиційного державного центру, що виводить свою легітимність із державно-правних актів 1918-20 рр., не діє в такому сенсі і на тій площині й жодним актом не заперечувала можливості діяння такого чинника, опертого на державній легітимності і легальності. Це дві формації різного характеру, сперті на інших основах, які мають інший характер діяльності. **В дії** не може бути між ними зударів. Натомість діяльність одного і другого чинника повинні взаємно доповнятися, підсилювати одна одну і, йдучи по тій самій генеральній лінії української визвольної політики, творити разом гармонійну цілість. Ми заступаємо думку, що може бути і формальний зв'язок між ними, а у відповідній стадії визвольних змагань може бути актуальною справа повної уніфікації. Але це тепер не важливо, і за це не доводиться спорити. Головне, щоб обидва центри стояли на однакових засадничих позиціях самостійницької політики, щоб обидва її реалізували у своїй діяльності,

щоб з обох сторін було розуміння корисності дії другого чинника, взаємне визнання, готовість до взаємної підтримки і співпраці.

Якщо б з боку Національної Ради було заперечення рації існування й діяльності УГВР, негативне відношення до неї, — всупереч безсумнівній конечності і доцільності для визвольної боротьби, — то це було б виявом нехтування визвольною справою і засуджувало б Національну Раду перед українським народом. Протиставлення не може мати політичної підстави, коли Національна Рада буде держатися шляху правильної самостійницької визвольної політики. Хочемо вірити, що так буде і за це будемо дбати. Але є небезпека противенства між Нац. Радою і Закордонним Представництвом УГВР через порожню безмістову ривалізацію з мотивів „боротьби за владу”, а передусім за чисто теоретичні питання пріоритету, прерогатив і т. п. Ця загроза досить реальна, вона походить із тієї хронічної хвороби українського життя, що різні українські чинники визначають на папері свій характер, свої позиції і прерогативи, а потім, замість займатися дійсною діяльністю, до якої зобов'язують їх ці їхні самоозначення, — „принципово” воюють за місце, за абстрактні прерогативи з іншими українськими чинниками, які їх зачіпають, або ведуть такого роду діяльність. Ця хвороба роз'їдає українське політичне життя, а брак серйозної самостійницької політичної діяльності заповнюється гамором внутрішньої боротьби за неістотні речі. На жаль, уже почали виявлятися конфлікти між Зак. Пред. УГВР і Комісією Н. Ради за „прерогативи”, за „старшинство”. Хоч як це прикро, але такі нездорові прояви конечно оцінити виразно, якими вони є по суті, щоб загамувати дальший розвиток по цій лінії. Бо це шкідливе і компромітуюче явище в українському політичному житті за кордоном у такій важкій ситуації. Мусимо кликати: панове, отямтеся! Борімся за суверенну державу, докладім до цього всі сили, а не сперечаймося за те, хто „суверенніший”. В Українській Державі сам український народ буде сувереном і встановить її форму, назву і уряд. А тепер треба боротися з ворогом — з російсько-

большевицьким поневоленням, треба йому протиставляти всі сили, на всіх відтинках, у всіх можливих формах. Треба все поставити на службу визвольній справі: і революційну боротьбу на Рідних Землях — як головний фронт, основу визволення, і легітимність, дію екзильного державного центру. Як спрямуємо всю свою увагу на властиву самостійницьку акцію, то побачимо, що є місце не тільки для одних, але для всіх, відчуємо потребу заповнення всіх фронтів, побачимо, що дія другого чинника, якого вважається тепер за конкурента, — потрібна і конечна теж.

Сумним проявом є те, що в частини українських політиків далі бере верх боротьба за владу, за прерогативи, за міністерські і т. п. титули й портфелі, хоч вони і порожні. Але вже ніяк не можемо допустити, щоб та сама хвороба вкрадалась у наше середовище. Одне діло — відстоювати суверенітет українського самостійного чинника в противагу до ворожої експозитури, виступати як повноправний речник України перед світом і для того вживати прийнятих державних форм і назов, обороняти їх правність перед ворогом, а друге діло на тому тлі зчиняти внутрішньоукраїнську боротьбу, унеможлилювати співпрацю і всяку роботу. Між УГВР, чи ЗП УГВР, і Національною Радою, чи Виконним Органом екзильного Державного Центру немає дійового противенства, і не можна його викликати за теоретично формальні означення. Тільки в закордонній політичній діяльності могли б виринати колізії між Національною Радою, чи Виконним Органом Державного Центру, і УГВР, чи її Закордонним Представництвом. Але їх не буде тоді, коли обидва чинники будуть проводити одну й ту саму самостійницьку політику і будуть керуватися рацією визвольної справи.

Засаднича лінія закордонної політики обох чинників повинна бути одна й та сама. Розподіл в її практичному здійсненні буде нормуватися неоднаковим характером обох інституцій. Закордонну політичну діяльність Національної Ради, чи Виконного Органу, її обсяг, зміст і форму визначатиме в кожному випадку, з одного боку, характер екзильного державного цен-

тру, а з другого — засада легальної дії: Національна Рада, чи її Виконний Орган, з огляду на ту легальність не може виступати як чинник, відповідальний за революційно-визвольну боротьбу на Рідних Землях і безпосередньо від неї говорити, хоч зможе на неї покликатися, говорити про неї. Легально діючий центр не матиме змоги на деякі закордонні, зовнішньополітичні акції і виступи, потрібні для української самостійницької політики, але можливі для чинника, який бере на себе відповідальність за революційно-визвольну боротьбу в Україні, виступає непосредньо від її імені і який не зв'язаний тими обмеженнями, які впливають із правил легального діяння. Цим якраз повинна визначатися діяльність Закордонного Представництва УГВР. Натомість немає потреби, щоб Закордонне Представництво УГВР провадило таку діяльність, займалося такими справами й акціями, які відповідно ставить Національна Рада, чи Виконний Орган Державного Центру. Концентруючись на своїх питомих завданнях, Закордонне Представництво зможе тим краще їх розв'язувати.

Питання компетенцій, прерогатив може тільки в абстрактно-теоретичній постанові доводити до спорів і колізій. У площині політичної дії воно в кожному конкретному випадку просто розв'язується різним політичним характером обох інституцій, неоднаковою якістю і можливостями їх дії. Все залежить передусім від доброї волі; незалежно від формального відношення мусить бути порозуміння і співпраця. Питання суверенітету взагалі не може бути предметом спору. Суверенітет належить тільки українському народові, а не будь-якому центрові. Дія від його імені має тільки умовну вартість: те згідне з волею українського народу, що найпевніше веде до здійснення його головної мети — Суверенної Соборної Держави — те все буде українським народом прийняте і правосильне. Все, що противне тому, буде відкинуте, засуджене. На першому місці стоїть „що”, а не „хто”. Яка дія, який зміст, який вислід — це має більше значення від питання, який чинник діє. В такій ситуації, як наша, під час тотальної боротьби за бути чи не бути нації, правиль-

ність політичної дії визначає її правність. Те, що звичайно називається правним уповноваженням якогось чинника до керування і вирішування, є по суті зобов'язання його до дії, і то до дії правильної. Воно ніколи не може санкціонувати шкідливих для нації діл. Не реалізоване — тратить силу.

Коли ж стояло б питання про правне уповноваження брати на себе зобов'язання від імені України, то жоден з існуючих політичних чинників не має його в своїх руках в нормальному розумінні. Кожний політичний чинник повинен рішати, накладати й приймати зобов'язання тільки в межах такого кола тих організованих збірнот, тієї частини народу, від яких дістав уповноваження до того, прямо і безсумнівно. Коли ж заходить дійсна konieczність для визвольної справи ухвалювати тимчасові рішення чи зобов'язання від імені цілого народу, тоді в кожному такому випадку це має бути спільне рішення уповноважених представництв від якнайширших організованих кіл.

ОУН, вступаючи до Національної Ради, ні в чому не міняє свого ставлення до УГВР. Надалі визнає ту позицію і роль, яку УГВР виконує в українській самостійницькій політиці і визвольній боротьбі, повністю її підтримує. Знаючи, що немає дійової колізії між УГВР і Національною Радою чи екзильним Державним Центром, Організація визнає потребу і доцільність взаємовизнання, порозуміння і координації дій між обома центрами в ім'я визвольної справи. З однієї і другої сторони мусить бути не тільки формально виявлена готовість, але дійсна добра воля. На перше місце треба ставити рацію визвольної політики, те, що єдне і корисне для справи. Об'єднання всіх самостійницьких сил, координація всієї політичної діяльності для визволення — це основні засади, які положено в основу створення УГВР. Здійснення цього УГВР прийняла як одне з головних своїх завдань, але не як **свій монополію**. Негативне ставлення до справи консолідації — чуже духові й основним засадам УГВР.

Невірно і шкідливо для УГВРади і цілої революційно-визвольної формації ставити УГВР в таке світло, нібито УГВР бореться за т. зв. прерогативи, моно-

полізує собі право на політичну репрезентацію чи спільну консолідацію політичних сил за кордоном.

Наша внутрішня політика не може вичерпуватися деклараціями і задовольнятися тим, що ми виглядаємо в порядку, коли лишається все по-старому, вся енергія йде на внутрішню боротьбу, коли на боротьбу з ворогом і на самостійницьку політичну акцію вже не стає ні часу, ні сил. Мусимо зробити справді все можливе, відкинути неістотні речі, поступитися не в одному, що стосується тільки до наших власних позицій, а не шкодить визвольній справі, щоб поправити становище. Щоб звільнити українську енергію за кордоном з внутрішнього самовиснаження, а спрямувати її туди, де вона може служити Україні, її визволенню. Нас це мусить боліти найбільше, ми мусимо найбільше подбати. Ми відповідаємо перед тими, хто стоять у важкій боротьбі. Можемо бути виправдані тільки тоді, коли справді не вдасться нічого зробити. Не слід заздальгідь рішати, що справу не можна поправити, — ми мусимо до цього довести. Для того треба використати нашу спроможність, наш вплив. Бо справа ліквідації внутрішніх фронтів, з'єднання всіх сил для самостійницької акції і визвольної боротьби — правильна і конечна. Її визначає цілий народ, і загал еміграції має здорове відчуття її потреби. Мусимо звертатися до загалу, до українського патріота. Стати на сторожі цієї справи, широкій служби їй. Вказати правильний шлях, не допускати звести її нанівець, викривляти чи використовувати для групових егоїстичних цілей. Коли хтось хоче це робити, — того треба поборювати. Розраховуємо не тільки на себе, на своє діяння, але на становище здорового загалу еміграції, цілого політичного активу. Його рішуча постава унеможливить всяку спекуляцію і шкідництво — коли такі прояви як слід запламуємо і звернемося до загалу. Отже, є спосіб, є сила, сила громадської opinii, щоб **примусити** всіх діяти в справі консолідації чисто і вірно.

Ми не думаємо бути пасивними й прикривати мовчанкою всяке зведення справи консолідації на манівці, хто би це не робив. А вже є багато такого, що в самих основах викривляє справу. Спостерігаємо з при-

крістю на форумі Національної Ради, чи Підготовчої Комісії, намагання зробити з неї арену групо-персональних комбінацій, знаряддя особистих політичних аспірацій поодиноких людей. Тривожить намагання тих чинників, які взяли ініціативу і кермо справи в свої руки, розв'язувати питання побудови Національної Ради під кутом власно-партійних інтересів, а не з погляду дійовості і вимог самостійницької політики. Для цього придумується і накидається дивоглядну конструкцію секторів, суперечливу засадам демократії і вимогам працездатності. Яка мета того, виявляється наочно: Соціалістичне Об'єднання, — найслабший з еміграційних політичних творів, що не має жодних впливів серед громадянства, не вів і не веде жодної політичної діяльності, — має стояти в Національній Раді на першому місці, мати найбільше місць!

Ми ніяк не погоджуємося з антидемократичними засадами конструкції Нац. Ради, яка цілком не бере до уваги, ігнорує думку і волю загалу громадянства і не дає жодного місця для неї. На думку ініціаторів Національної Ради, носіями і виразниками державницько-політичних прагнень українського народу є на чужині тільки політичні організації і партії, тільки вони мають право вирішувати українську політику. І то всі в однаковій мірі, з рівним голосом, однаково ті, що їхні позиції, їхню діяльність і погляди поділяє велика частина української суспільності, як і ті, що не мають найменшої піддержки. Становище і думка широкої еміграційної громадськості не може бути ніяк заступлена в Національній Раді. Кілька одиниць, що проголошують себе якоюсь, напр., соціалістичною з додатком партією, без жодних зобов'язань, без жодної діяльності, покликаючись на колишнє існування такої партії, мають бути заступлені в Нац. Раді високим процентом членів. А тисячі активних громадян не можуть мати жодного, навіть посереднього заступництва. Це все робиться лише для того, щоб заповнити місця для себе, для своїх партійних приятелів і з страху, щоб не дійшло до голосу громадянство. Бо яка інша причина?

Не погоджуємося з такими засадами і практикою у

творенні Національної Ради за кордоном. Обстоюємо побудову консолідаційного центру на здорових принципах, на засадах народоправства. Речником і реалізатором прагнень українського народу є за кордоном ціла політично активна еміграція. Тільки незначна її частина згуртована в політичних організаціях і партіях, а у політичних акціях бере участь широкий загал. Він репрезентує волю народу, і їй треба дати вияв, з нею рахуватися. Ми проти групової безконтрольності й диктатури. Ми тримаємося погляду, що члени Національної Ради повинні бути вибрані всією політичною еміграцією. Знаємо, що при добрій волі можна провести такі вибори по всіх осередках еміграції, як не в прямій, то посередній формі, а політичні організації можуть всюди виставляти своїх кандидатів і здобувати для них голоси громадянства. Коли ж ініціатори вважають, що це занадто складний спосіб формування Національної Ради і надто довго прийшлося б його проводити, тоді можна прийняти **тимчасовий** порядок делегацій від політичних організацій і від центральних суспільних установ. Представництва політичних організацій і партій повинні стояти принаймні в якійсь приблизній чисельній пропорції до своєї діяльності і до того, наскільки вони мають вплив і схвалення серед широкого загалу. Відокремлення партій від громадянства, їх замкнення в собі й відсутність будь-якого їх впливу на суспільство й контролю суспільства над ними — це вияви нездорового стану, а будувати на ньому Національну Раду — це система олігархії, а не демократії. Ми проти такої системи. Політичні організації й партії мусять стояти під контролем загалу громадянства тим способом, що ведуть серед нього діяльність, представляють йому свої позиції, а громадянство — народні маси схвалює їх або відкидає своєю участю чи неучастю в їх акціях, піддержкою, більшою чи меншою, в політичному і суспільному житті, а передусім, у найбільш безпосередній формі — виборами.

В сучасному стані найправильніша така засада творення керівного і репрезентативного політичного центру на чужині, що вся **політично-активна еміграція є**

закордонним представництвом, реалізатором змагань і волі українського народу і вона як цілість творить такий центр і дає йому мандати.

Не погоджувачись із тими аномаліями й егоїстично-партійними комбінаціями, які проявляються в самих основах творення Національної Ради, Організація старается довести до зміни і виправлення. Однак вона не ставить справи так, що коли її становище в теперішній стадії не проходить, відмовляється від участі. Так не робимо ми передусім для того, щоб Нац. Рада не пішла по лінії неправильної діяльності і протиставлення політиці визвольного руху. Так само недоцільно Організації викликати до себе одієм за те, що через її відмову не може завершитися консолідація. Недоцільно виставляти Організацію на закиди, що вона б'ється за власні позиції, за мандати, а коли її вимоги не приймаються, відкидає цілу інституцію. Тому ОУН бере участь у Національній Раді, не зважаючи на згадані неправильні засади її констукції в теперішній стадії. Натомість буде послідовно змагати до зміни і до перебудови Національної Ради на здорових засадах народоправства. Буде вона це робити на форумі Національної Ради, звертаючись до суспільної думки і до становища цілого громадянства. Буде настоювати на запровадженні здорових засад побудови державно-політичного центру на еміграції з усією рішучістю.

Але на першому місці ми мусимо завжди ставити справи самостійницької політики, докладати всіх старань, щоб Національна Рада стояла на правильних позиціях і провадила таку закордонну політичну роботу, яка відповідає сучасним вимогам визвольних змагань, яка найбільше корисна боротьбі на рідних землях, її належно пропагує й використовує на міжнародному форумі. Для правильного поставлення такої політичної діяльності Національної Ради ми вживаємо всієї потрібних заходів. Від неї залежатиме наше відношення до Нац. Ради і до виконного органу в той чи інший момент. Коли її діяльність буде правильна, корисна для визволення, ОУН буде її повністю підтримувати, без огляду на справи внутрішнього по-

рядку. Коли будуть важитися, вирішуватися питання політичної концепції і дії Національної Ради, ми мусимо прикласти всіх старань, ужити всіх заходів, щоб вона стала на правильний шлях. За це будемо активно й рішуче змагатися на її форумі і скрізь, якщо це буде доцільно. Якщо б Національна Рада, чи її підпорядковані органи стали на шлях неправильної політики, суперечної з цілями чи потребами визвольних змагань, тоді ми рішуче виступили б проти цього і поборювали б такий стан. Якби якийсь фактор відіграв шкідливу роль супроти самостійницької політики, тоді ми були б змушені подбати про те, щоб він був вилучений з українського політичного життя.

Але поки такого стану немає, ми мусимо своїм позитивним ставленням спричинитися до того, щоб так справа не пішла. Було б неправильно твердити, що сама конструкція Національної Ради, сам її склад, відоме вже політичне наставлення більшості її учасників задалегідь визначають опортуністичну, а не визвольницьку її політику. В політичному житті ми мусимо стояти на ґрунті реальних фактів, а не припущень чи здогадів, а політичну лінію якоїсь формації треба розглядати як вислідну суми діяння багатьох факторів, а не тільки як вплив суб'єктивного наставлення дійових осіб. Політична лінія Нац. Ради буде формуватися не тільки під впливом політичного мислення, орієнтації, симпатій, призначень і т. п. суб'єктивних даних арифметичної більшості її членів. На неї матиме визначний, а то й вирішальний вплив ряд політичних факторів, незалежних від складу Нац. Ради й сильніших за них. Це будуть фактори з української політичної дійсності і зовнішні. Отже: стан визвольної боротьби на батьківщині, виразне ідейно-політичне наставлення більшості українського народу, загальний стан еміграції, її політичний розвиток і активність, скристалізоване становище активу і широких мас еміграції в актуальній політичній проблематиці, політичні акції серед еміграції, активність і вплив нашого руху та інших політичних середовищ, і багато інших даних української дійсності. А поруч із цим загальна, міжнародна політична ситуація, позиції у-

країнської справи в міжнародній політиці, відношення поодиноких зовнішніх сил до України, до поодиноких українських сил, акцій і т. п. Все це впливатиме на Національну Раду, на її політику. І коли йдеться про наші шанси впливати на неї, то ми мусимо враховувати і належно використовувати всі доступні нам шляхи, і посереднього впливу через маси, і через нашу діяльність поза Нац. Радою, зокрема через силу впливу боротьби на Батьківщині, — а не тільки через голос наших представників у самій Національній Раді.

Як уже попередю сказано, Національна Рада лише твориться, і її політичне обличчя буде далі формуватися. Так що тепер, по суті, немає ще до чого виявляти своє ставлення, крім як до самого факту виникнення консолідаційного політичного центру, який лише набиратиме політичного змісту. Наша оцінка і висновки — з'ясовані вже досить. Наше практичне ставлення до Національної Ради, тобто позиція нашого представництва на її форумі, як Організації супроти неї перед цілою суспільністю, буде завжди нормуватися відповідно до її політики й діяльності.

Крім консолідації політичних сил і концентрації їх у самостійницькій акції, є потреба в одному відповідальному центрі. Творення його ми розцінюємо як явище позитивне для цілого еміграційного життя. Він бере на себе не тільки право керувати й репрезентувати, але передусім **обов'язок відповідати** за стан, розвиток і діяльність усєї еміграції. Ця відповідальність і обов'язок керівництва не буде вже „висіти в повітрі” й силою обставин спадати на плечі найбільш активного середовища, але буде зосереджуватися у Виконному Органі Національної Ради. А там буде розкладатися на всіх учасників, на кожне середовище в такій пропорції, як воно там чисельно заступлене. Ми будемо рішуче й безоглядно настоювати на тому, щоб Національна Рада і її Виконний Орган добре розв'язували свої завдання і користувалися з тих прерогатив, за які почали боротьбу ще перед своїм формальним повстанням, як і на тому, щоб усі причетні середовища, зокрема ті, що висуюються на перший плян, займають

найбільше місць і керівні пости, — давали також пропорційний вклад праці. Участь у Виконному Органі Нац. Ради не може більше бути тим, чим були досі міністерські портфелі еміграційного Уряду УНР. Це мусить бути дійсна реорганізація й оновлення, змістом роботи, складом, а не тільки формою. А діяльність буде видна цілому громадянству, стоятиме під його контролем. Ми маємо щирий намір не тільки брати на себе і її належно виконувати, але й добре придивитися й сказати перед громадянством про кожне середовище, як воно виглядає в перегонах за мандати, пости і титули, а як — за працею. Це право взаємне, і так само всі інші можуть оцінювати нашу роботу. Різні політичні середовища і одиниці, яких не помічали в жодній праці, ні в самостійницькій акції, стають у таку позицію, що або будуть дійсно працювати, і то правильно, — тоді буде з того користь для загальної справи, — або на ділі виявиться їх обман і вони остаточно скомпромітують себе перед українським суспільством. Ми не думаємо кидати колод під ноги тому, хто маючи до того дані, бере на себе відповідальність і хоче щиро, чесно працювати й служити добрій справі. У нашому житті, зокрема в закордонній політичній діяльності, треба докласти дуже багато праці, а рук і голів усе надто мало. Але не думаємо і допускати до попереднього стану й замовчувати безвідповідальність і неробство. А змагання у праці найкраще оздоровить наше життя, дасть природний добір сил, наочно виявить, хто чого вартий.

Ми розрізняємо участь у Національній Раді — інституції тривалішого складу, — і участь у Виконному Органі, який має вести практично-політичну діяльність, і який, звичайно, частіше міняє свою структуру, свій склад. Він має завдання організувати всю діяльність, має нею керувати й відповідати за неї. Тож його структура і склад повинні бути повністю пристосовані до сьогоднішніх потреб визвольних змагань, до актуальних завдань закордонної самостійницької по-

літики, до фактичного відношення політичних сил за кордоном і відзеркалювати політичну волю й думку цілої політично-активної еміграції. Тільки за таких передумов цей орган зможе належно виконати свої завдання й не скочуватися до ролі тільки номінально існуючого чинника, що дає міністерські титули, — як це було досі з екзильним Урядом УНР.

Плятформа входження ОУН (р) у своїй другій точці цілком виразно окреслює передумови нашого визнання Державного Центру на еміграції: а саме, якщо він буде дійсно переформований, оновлений і розбудований на широкій політичній і громадській базі, відповідно до нинішніх вимог українського визволення. Це і є передумова нашого позитивного ставлення до його Виконного Органу. Наша Організація може взяти в ньому участь тільки тоді, якщо його склад і структура відповідатимуть цим вимогам і якщо їй буде дана змога брати на себе відповідальність за його діяльність пропорціонально до її спроможностей, до її ролі в сучасних визвольних змаганнях, до її сили та впливу серед громадянства.

На жаль, уже перед формуванням Виконного Органу з'являються з боку тих чинників, які мають у руках ініціативу і рішення, тривожні тенденції вести справу старими рейками, старою системою, яка повністю виявила свою неправильність. Замість керуватися виключно тим, щоб забезпечити відповідну для сьогоднішніх потреб визволення інтенсивну діяльність, щоб здобути найміцнішу політичну базу для закордонної політичної роботи Державного Центру, — опертя в тому русі, який веде боротьбу в Україні й має найсильніші позиції на еміграції, — замість того до голосу приходять вузькопартійні комбінації. Супроти нашої Організації помітна тенденція ігнорувати її ролю в сучасних визвольних змаганнях, її вклад у суспільно-політичному житті теперішньої еміграції в Європі, її найбільші організаційно-кадрові можливості розгортати працю. Є тенденція знехтувати нашу готовість до співпраці, а поставити нас в декоративну ролю статистів або ж підрядних виконних сил без впливу на політику Виконного Органу.

Ми не думаємо ставати в таку роллю, бо це не принесло б жодної користі для стану справи, не давало б фактичного поліпшення, а тільки створювало б невірне зовнішнє враження. Не будемо змагатися за місця, за титули, і коли б так ішло й далі, ми не прикладаємо рук до шкідливого розвитку. Склад Виконного Органу має дати виразний образ відповідальності політичних середовищ і одиниць за політику й діяльність Державного Центру на еміграції. Там треба справді ґрунтовного оновлення, переформування і виправлення, бо тільки це може зробити з нього дійовий чинник. Не допоможуть персональні зміни, яких було вже багато. Вся суть творення Національної Ради полягає в тому, щоб, нав'язуючи до державно-правних традицій, створити дійсно новий політичний закордонний центр, який відповідатиме сучасним вимогам закордонної самостійницької політичної акції і сучасному укладові українських політичних сил.

Від тих чинників, які мають ініціативу, силу рішення і головну відповідальність, треба чекати серйозної правильної розв'язки. Якщо ж лишатиметься по-старому, тоді постане конечність мобілізації й виявлення рішучої постави цілої української суспільності за кордоном. Справа еміграційного Державного Центру — це справа всієї політично-активної еміграції, а не групи людей чи партій. Мусить бути належно шанована і зважена воля й думка широкого загалу еміграції, який теж відповідає перед рідним краєм за те, що робиться його силами. Коли це не діється звичайним порядком, як це водиться в політичному житті, в системі народоправства, тоді мусять прийти до голосу рішучі вияви волі загалу. Державно-політичний центр за кордоном — це добро цілого народу, що лежить у руках і на відповідальності всієї еміграції, а не вузького гурту людей.

Ми входимо до Національної Ради з виразною метою: докласти всіх старань, щоб вона і цілий еміграційний Державний Центр були дійсно такими, виконували таку роллю й вели таку політичну роботу, до яких зобов'язує їх позиція, що її вони займають. За це, за правильну визвольницьку акцію будемо змагатися

послідовно і непоступливо як на форумі Національної Ради, так і в своїй широкій політичній діяльності серед цілої еміграції. Не дамо себе відвести від цього і не відступимо, поки не доб'ємося повного оздоровлення й спрямування всього Центру на шлях правильної самостійницької діяльності. Якщо наші заходи на закритому форумі Національної Ради були б безуспішні через штучно створене кількісне відношення представництв поодиноких угруповань, яке не стоїть у пропорції до фактичного відношення сил, тоді ми були б змушені звернутися безпосередньо до загалу еміграційної громадськості й повести відповідні акції для оздоровлення і виправлення. Увійшовши до Національної Ради, не залишимо свого активного відношення.

Якщо б брак належного врахування фактичного стану й потреб сучасних визвольних змагань з боку чинників, відповідальних за формування Виконного Органу Державного Центру на еміграції, зробив неможливою нашу участь у теперішньому його складі, то наша принципова позиція щодо Національної Ради і всього центру, окреслена в платформі з 5.4. ц. р., ні в чому не змінюється. Якщо теперішня структура і склад Виконного Органу були б пристосовані до закулісних партійних комбінацій, а не до вимог самостійницької політичної акції, якщо б у ньому були одиниці, скомпромітовані діяльністю, розбіжною з визвольними змаганнями, їх цілями і самостійницькою політикою, чи ті, хто вже наочно виявили свою нездібність розв'язувати належно такі завдання, — тоді ми відмежуємося від нього, не братимемо участі в ньому й добиватимемося його заміни іншим складом. До діяльності такого неприйнятної для нас складу Виконного Органу наше відношення завжди буде речеве і конструктивне. Якщо його діяльність і політика будуть правильні, корисні для визвольної справи, — ми будемо ставитися позитивно, коли треба, будемо підтримувати правильні, самостійницькі акції. Коли ж політика, діяльність чи окремі заходи будуть шкідливі, неправильні — будемо їм рішуче протиставитися.

Для праці Організації за кордоном такий розвиток

справи має ще одно, особливо важне значення тим, що полегшує їй **концентрацію своїх сил і уваги на найголовніших завданнях.**

У Закордонних Частинах ОУН увесь час ідуть намагання реалізувати основну настанову закордонної діяльності: концентрувати свої сили і свою роботу на найвласивіших для ОУН революційно-визвольних завданнях. Ті, хто стоять у безпосередньому зв'язку з крайовою боротьбою на рідних землях, є її рам'ям і виявом на закордонних теренах, допомагають їй чи служать для її підготовки й продовження. Тут потрібна боротьба з ворожою, передусім, большевицькою акцією й агентурою серед еміграції, робота по лінії протибольшевицьких революційно-визвольних рухів інших народів, як і зовнішньополітична праця по лінії допомоги крайовій боротьбі. В директивах Проводу, на конференціях, у плануванні роботи завжди на цьому робиться особливий голос. Та не зважаючи на ці намагання Проводу, зроблено в цьому напрямі надто мало, зовсім не досить. Не можна було знайти належного відгуку, готовости й спрямування сил і ваги з боку організаційної сітки за кордоном.

Причина полягає не тільки у відсутності чи пригупленні революційної готовости у членів, а в тому, що цілість Організації на закордонних теренах, зокрема провідні звена на місцях, надмірно зайняті різною поточною еміграційною діяльністю. Старання відірвати їх від того, в що вони втяглися, чим зв'язали свої сили, давали дуже малий успіх. Сила всмоктування еміграційної роботи діяла занадто інтенсивно. Загально поширилася поверхова оцінка такого явища, ніби наші кадри втяглися в цю працю, бо вона легша, і ради влади й вигоди вони пнулися на керівні пости. Справді ж тут діяла та причина, що при відсутності іншого ініціативного й порядкуючого чинника, на теренах найінтенсивнішої закордонної праці, на наші кадри, як на найбільш ініціативний і меткий елемент, падав обов'язок організувати все громадське життя. Запрігшиши в цю працю на місцях, організаційні кадри чимраз більше втягали в неї всю організаційну систему, і відв'язуватися завжди було трудно.

Створення Національної Ради і Виконного Органу державно-політичного центру, що бере на себе відповідальність за цілість еміграційного життя й діяльності, знімає з клітин нашої Організації значну частину відповідальности, яка спадала на них силою факту. Цим буде усунене те, що обтяжувало спроможності Організації на головному відтинку непосредньої політичної боротьби. Організація за кордоном мусить з усією енергією й увагою присвятити себе тим найважливішим своїм властивим справам **боротьби з ворогом,** справам, в яких її ніхто не збирається заступати.

IV

В цьому „Слові” багато місця присвячено проблемам, які стоять перед нами у зв'язку з творення Української Національної Ради. Та тут не йдеться про саму Національну Раду. Ще вона не оформилася, ще засадничі політичні питання в ній не скристалізовані, ще не вийшла вся справа з хаосу різних комбінацій. Ще вона не стала діючим політичним фактором, щоб ми ставили її в центрі нашої уваги. Однак у нас всередині на цьому тлі виринула низка неясностей, сумнівів, різних думок і суперечностей. Питання про наше становище щодо Національної Ради стало тим тлом, на якому дуже виразно зарисовуються деякі основні питання нашої політики, зокрема внутрішньої, питання ієрархічного упорядкування різних частинних цілей нашої діяльності, питання різної оцінки окремих явищ української політичної дійсности, а в зв'язку з цим усім — питання нашої тактики. Не йдеться тільки про те, як нам діяти супроти Нац. Ради, але стоїть глибше, засадниче питання, як нам далі бути в нашій діяльності за кордоном.

Закордонні Частини Організації мусять бути внутрішньо здібні до чіткої й динамічної політичної роботи і на внутрішньоукраїнському відтинку. Для цього вони мусять мати **одностайний вироблений підхід до засадничих питань, безсумнівну генеральну лінію.** Щоб бути здібною до застосування найдоцільнішої в

будь-якій ситуації тактики, Організація мусить мати повну ідейно-політичну спаяність. Всі неясності, сумніви мусять бути виявлені, розбіжності усунені і, найголовніше, менше важливі цілі підпорядковані важливішим, скрізь, у всіх клітинах, у всіх членів.

Усі нерівності в політичному думанні й ставленні в наших рядах походять у значній мірі з недостатнього обміну думками й з'ясування проблем до самих основ. Мета цього листа — подати роз'яснення всім націоналістам-революціонерам на закордонних теренах. Щоб не говорити абстрактно, беремо живі політичні явища, і на їх тлі подаємо потрібні пояснення. Треба говорити цілком відкрито і ясно, бо найгірший такий стан, коли нерозв'язані чи не виявлені політичні питання вносять заміщення, паралізують здібність до дії, нарешті, вилазять нескоординованими, суперечливими кроками. Тому в наших рядах мусять бути висвітлені основні проблеми нашої політики, що на їх тлі виринають розбіжності.

Мусимо бути сторожкими, щоб в наші ряди за кордоном не закралась такі прояви, які, в наслідок переплутування цілей із засобами, або через застосування невластивих засад і правил до поодиноких проблем можуть відводити наші дії від прямування до головної мети на манівці. Фронт визвольної боротьби проти властивого ворога не сміє в нас ніколи бути **підмінюваний, ні послаблюваний** внутрішньоукраїнським протиставленнями. Не можна робити принципів, політичних засад із того, що важливе тільки в одній, означеній ситуації чи є питанням тактики. Принципова політика полягає в тому, що послідовно прямуємо до **однієї основної мети** найуспішнішими, найпевнішими шляхами в усіх ситуаціях, при всіх змінах не відступаючи від неї, здійснюючи той самий **основний принцип**. В нас тепер є один основний принцип, одна головна мета — Суверенна Соборна Українська Держава. До неї йдемо неухильно. А шлях наш — це шлях революційної визвольної боротьби. Він у нас єдиний тому, що він **одинокий певний**, і одинокий можливий. Це доводить нам усе: наша власна історія і чужий досвід, уся дійсність, в якій ми живемо. Це не

значить, що ми відкинули б інший шлях, якби ним певніше було можна досягти Суверенної Соборної Держави. Але його немає. І це вже не питання принципу, а просто питання політичного реалізму.

Дехто думає, що внутрішньополітична тактика, яку Організація застосувала в одному періоді своєї діяльності, набрала сили принципу, обов'язкова в усякій ситуації і не дозволяє змін. Неправильно, коли хтось, думаючи, що така зміна шкідлива, замість аргументувати це політичною доцільністю, доводити, оперує фразами про принциповість і опортунізм. Мусимо виразно усвідомити, що в основі всієї нашої проблематики стоїть принцип змагання за визволення, за державу, за суверенність, шляхом власної визвольної боротьби. Всі ж питання внутрішньої політики розв'язуються так, як це найдоцільніше **в даній ситуації** з погляду визвольних змагань. Роблення принципу з раз прийнятої тактики і, в наслідок цього, закріплення її, замість постійного пристосовування до актуальної політичної доцільності, звело б нас до того, що ради помилково зрозумілої прямолінійності, застосованої на невідповідному місці, ми стали б віддлитися від прямування до основної мети.

Оперування окресленням опортунізму мусить оператися на однаковому розумінні в нас цього поняття і на властивому його вживанні. Не може мати місця в нашому внутрішньому житті легковажне чи зумисно-демагогічне пришивання цього закиду до такої чи іншої нашої політичної тактики. Політичний опортунізм у тому негативному сенсі, якого він набув у нашому словнику, розуміємо як пристосовання себе, свого буття і діяння до сторонніх чинників коштом **відступлення від своїх основних** цілей і вартостей. І це відступлення надає саме негативного змісту пристосованню. Натомість немає того негативного опортунізму в такому пристосованні способу буття і дії до інших чинників чи до ситуації, яке має на меті якраз здійснення своїх основних цілей, збереження вартостей і справді до того доводить. Отже ми лишаємося вірні нашому основному принципіві, коли лінію своєї внутрішньої політики пристосовуємо до актуальної ситуації і до цілого внутріш-

ньоукраїнського складу на еміграції так, що через це запевняємо чи полегшуємо посилення правильної самостійницької акції, і коли справа визволення на тому нічого не тратить, а тільки виграє. А що при тому часом доводиться відступити від тієї чи іншої позиції, яка не має вирішального значення з погляду визвольної справи, — то це цілком зрозуміло і нормально.

В усякій боротьбі і в усякій розумній політиці сенс полягає в тому, щоб, жертвуючи малими, частинними позиціями і вартостями, здобути головну мету. В цьому полягає всяка перемога, виграш. А пожертвувані, втрачені вартості — це ціна перемоги. Що більша мета, що тяжче змагання — то більші бувають жертви. Натомість горе і глум тому, хто стає до змагання, до боротьби за велику мету, а в самому змаганні, засліпившись, витрачає силу на здобуття чи збереження якоїсь часткової, **не кінцевої** позиції і через це програє. Заманити противника на це, прикувати його увагу й силу в боротьбі за малі, часткові позиції і на цьому його викінчити — це завдання великої мистецької гри. Але дати себе впіймати на такі штуки — це роля і доля невдалих і невдалих.

У своєму змаганні ми мусимо йти до великої мети крок за кроком, від осягу до осягу, від етапу до етапу. І весь наш похід здійснюється постійним здобуванням і реалізуванням часткових цілей. Але щоб при цьому не заблудити, треба мати ясно упорядковану їх систему-уклад. Що є вищою ціллю, якій підпорядковується, а коли треба і жертвується іншу часткову ціль нижчого порядку? Як мірило, керівне правило служить завжди одно: оцінка, яку вартість має дана справа для визволення України, оскільки вона посилює, полегшує визвольну боротьбу й підносить її успішність. Коли доводиться вибирати між кількома можливими шляхами, то часом нелегко рішити, котрий кращий. Але завжди найменша небезпека помилитися буде тоді, коли постійно перевіряємо тим самим основним мірилом.

Найбільше треба остерігатися того, щоб часткові цілі — засоби не ставали самоціллю. Це завжди доводить до помилок, відступлення від головної мети. Тут доводиться звернути особливу увагу на один небезпечний

прояв, який дається відчувати в нашій діяльності за кордоном і який треба рішуче викоренити. Коли наш рух, Організація чи її частини для проведення наміченої роботи обсаджують своїми членами відповідні позиції чи створюють відповідні інституції — то це все має сенс як **засіб** для виконання намічених завдань. Збереження такого стану виправдане доти, доки воно служить цій меті. Коли та сама одноцільність вимагає провести потрібної зміни, — то треба їх провадити. Коли ж те, що було задумане й зроблене для виконання означених функцій, починає бути самоціллю, то це вже шкідливий процес. Так доходить до таких явищ, як боротьба за „владу” задля самої „влади”, відривання створених інституцій від властивих їм завдань і спрямування їх на інші рейки, найчастіше по лінії особистих зазіхань, плянів чи інтересів тих, які дістають дані доручення, які туди делеговані, а потім роблять із того свою домєну. Такі хоробливі явища, крім випадків звичайного зловживання, мають корінь у тому, що люди, йдучи на якісь позиції чи творячи інституції як засоби для означеної мети, немов забувають за це, полоняться іншими цілями, користями, які там перед ними розкриваються, і спроневірюються. Так само, як одиниці чи цілі інституції стають віроломними і йдуть своїм шляхом, до своїх окремих цілей, так само може ціла політична організація стати невірною власній меті, коли почне трактувати свої групові позиції як самоціль, обмежитися до їх розбудови, оборони і використання, а далі прямування до властивої мети, боротьбу „відкладає на пізніше”.

Повернемося ще раз до справ нашої внутрішньоукраїнської політики за кордоном, щоб було однаково розуміння її основних засад і деяких тактичних прийомів.

За кордоном діють інші організовані політичні середовища — партії, центри тощо. Це нормальний стан у вільніших обставинах, де немає безпосереднього ворожого натиску. Немає насильного втручання ворога,

сторонніх сил до того чи іншого наставлювання і формування українського політичного життя за кордоном. Отже воно розвивається й формується, оскільки це можливо на чужині, самотньо, відносно вільно.

Основне питання нашої концепції внутрішньоукраїнської політики за кордоном таке: чи маємо вести свою політичну діяльність за кордоном **сепаратно**, при чому існуватиме **двоподіл** — побіч нашої акції буде йти окрема акція інших угруповань, — чи йдемо на шлях **уодностайнення, координації** закордонної роботи, шляхом об'єднання. Наша відповідь: коли тільки це можливо — йдемо до уодностайнення, скоординування всієї української закордонної політичної акції по лінії сучасних вимог визвольних змагань, шляхом створення консолідаційного політичного центру з участю діючих політичних, самостійницьких організацій, узгодження на його форумі генеральної лінії і головних напрямних самостійницької політичної акції за кордоном, відповідно до стану і до вимог цілоти змагань за державну суверенність і соборність України. Не йдемо з власної ініціативи на шлях двоподілу і відокремлення нашої політичної дії. Ми були б змушені вибрати його в тому разі, коли б не вдалося реалізувати здорової політичної консолідації на визвольницькій платформі, коли б у консолідаційному творі взяла верх політична концепція, не згідна з вимогами визвольних змагань, суперечна засадам самостійности й соборности, або коли б консолідаційний твір не провадив належної самостійницької політичної роботи через неспроможність чи занедбання.

Отже відокремлення і у висліді двоподіл врахуємо тільки як другу можливість, в разі konieczности. Принципово йдемо на консолідацію і співдію з виразною метою: спрямувати цілість української політики за кордоном на правильний шлях, такий, який відповідає вимогам визвольних змагань, тобто на шлях, яким ми самі хочемо йти. Якщо на нього стануть усі українські політичні середовища за кордоном — це буде безперечно більший успіх, ніж коли б ми йшли ним одинокі при співзвучності з нами широких мас, а в той же час інші чинники виступали б проти нас.

Питання — чи це можливо? Ідеться про закордонну політичну акцію, яка в сучасній ситуації не загрожує її учасникам особливими небезпеками, ані переслідуваннями й коли вона йде по лінії визвольних змагань, зокрема коли вона держиться т. зв. легальних рамок. А користь політична з участі в ній, хоч би у внутрішньому українському середовищі, — очевидна. Отже є реально-політичні дані на те, що на цей шлях можуть стати інші. Треба до цього довести. Виринає ще питання: а що буде в іншій ситуації, коли треба буде твердо відстоювати самостійницьку політику, коли прийшов би натиск, репресії і т. п., а інші консолідовані чинники, з якими ми зв'язались і зв'язали з ними справу, підуть не туди, куди треба для самостійности й соборности? Тоді вони відпали б, справи не потягнули б за собою, бо ми не дали б. Ми завжди підемо далі правильним шляхом, з нами піде народ і весь діючий самостійницький актив.

Консолідація, уодностайнення акції, об'єднання в ній сил не мусять доводити до **взаємного** проймання, уподібнювання, нівеляції. Це залежить від міцности, напруги ідей, політичних концепцій, від свідомого, планового діяння партнерів. Хто сильніший своїми ідеями, концепціями, своєю системою, своєю дією і своїми людськими кадрами — той має дані, щоб до деякої міри ідейно-політично асимілювати, уподібнювати до себе інших, якщо тільки про це дбатиме.

Коли йдеться про ідейну кристалізацію і ріст політичного руху, то питання, чи йому відокремлюватись, чи співдіяти з іншими, мусить мати різні розв'язки, залежно від етапу розвитку і моці. Рух, що перебуває в стадії початкової ідейної кристалізації, наражається на небезпеку розгубитися, коли наближається до розвинених уже, дозрілих і динамічних інших рухів. Тому політичний інстинкт диктує кожному рухові в такій стадії різко відмежовуватися від інших течій, якнайбільше підкреслювати різницю між своїми позиціями і чужими, щоб виразно себе визначити й довершити процес кристалізації. Ослаблені, підупалі політичні середовища, хоч ідейно скристалізовані, в кон-

такті з динамічними мають тенденцію розпливатися чи вливатися в них.

Чи загрожують нашому рухові такі небезпеки? Звичайно, ні. В цілому українському національному житті він має найздоровіші, найсильніші ідейні позиції. У нього є велика дійова динаміка, найбільш ідейний і активний людський склад. Націоналістична ідея, революційно-визвольна концепція, заініційована, організована й ідейно узмістовлювана революційною ОУН сучасна боротьба — дають свій відбиток самостійницьким змаганням цілого народу. Ідейно-політичні цінності ОУН та її революційна дія спільно з УПА творять стрижень усієї боротьби українського народу в сучасності, і їх не може ні знищити, ні розкласти такий ворог, як большевизм. Маючи таку пробу міцності нашого руху, нашої ідеї, нашої Організації, нашого типу борця-націоналіста-революціонера, — чи ж можемо ми сумніватися в тому, що ці цінності стануть підвалиною цілого самостійницького політичного життя за кордоном, стрижнем всякої здорової спільноти, мотором усієї дії? Хто гадає, що для підтримання чистоти ідеї і нашої концепції, для винесення незаплямованого прапора ОУН(р) за кордоном мусить відмежовуватися від політичних угруповань, не старатися, щоб всі йшли одним визвольним шляхом, — той недоцінює життєву снагу нашої Організації, наочні докази якої маємо на рідних землях. Така тривога безпідставна.

Коди кажемо, що треба об'єднуватися з іншими і йти в спільній акції, то віримо в те, що стаємо на шлях ідейного проникання й опанування цілого політичного життя. Якраз для цього потрібне наближення в діяльності. Бо в цьому може здійснитися проймаєння інших нашими ідеями, нашою концепцією, нашою самостійницькою ідеєю. Через це вони можуть стати в найважливіших справах на нашій позиції. Для цього треба зменшити, усунути непрохідні мури принципового відсепарування, що стоїть між нами й іншими; хай лишаться самі ідейно-концепційні і організаційні стінки. Колиш ті мури були потрібні для охорони руху, тепер же вони стоять перешкодою для розширення його впливу.

Маємо на меті — виразно так говоримо — органічне, ідейно-політичне проникання й узмістовлювання цілості українського життя, як на рідних землях, так і за кордоном. Цю межу мусить завсігди мати, до неї змагати, від неї не відмовлятися ніколи. Це йде по лінії наших визвольних змагань, бо це є залучування сил до боротьби і зменшування внутрішніх перешкод. Але справа в тому, як це робити, якою метою і системою.

Відкидаємо тоталітарно-механістичні методи. Не тому, що вони „не в моді”, бо ми поставились проти них у 1940 р., коли вони були подекуди дуже „модні”. Але просто тому, що уважаємо їх несумісними й недоцільними для нас, для нашого ґрунту. Механістично-тоталітарна метода опанування життя, середовища полягає в тому, що з одного боку насильно усуває всі інші діючі політичні середовища, насиллям позбавляє їх можливості існувати й діяти. Кожню людську одиницю, яка хоче займатись творчою, керівною, ініціативною діяльністю, вона **примушує** увійти в свою тоталітарну систему або замикає перед нею дорогу, формує її методами примусу та насаджує своїх відданих людей на центральні, керівні пункти у всьому житті. Така система в довгій дії завжди шкідлива, бо через насильство, механічний, а не природний добір, через знищення свободи має в собі найбільше елементів депривації, розкладу.

Наш шлях, наша метода — це органічне, ідейно-політичне проймаєння й узмістовлювання. Вона має два способи — дві фази, що діють в цілому процесі рівнобіжно. Перша, основна фаза — це органічний ріст націоналістичного руху, захоплювання нашими ідеями щораз більше найкращого елементу, залучення його до Організації і до її акцій, в яких він розвивається, удосконалюється і веде творчу активну працю. До цієї фази належить цілість власної діяльності Організації на всіх відтинках і мобілізація широких мас в акціях, які вона ініціює й організує. Друга, похідна фаза — це посередня дія на цілість життя, в тому числі й на інші політичні середовища. Це — проникання наших ідей, нашої політичної концепції, напряму й способу само-

стійницької акції в цілий український світ; останній їх собі щораз більше засвоює, і вони чимраз більше стають загальнонаціональним добром. Таке проникання заставляє й інші політичні середовища так пристосовувати свої ідейно-програмові позиції, а передусім свою практично-політичну діяльність, щоб брати за свої ті цінності, які стають невід'ємною частиною всеукраїнської політичної думки та дії і які зробив такими наш рух. Не важливо, що інші політичні середовища роблять це з конечности, під натиском і не з власних ідейних мотивів, а щоб утриматися на поверхні життя, щоб зберегти з цим життям контакт. Для справи найважливіше те, що цей процес відбувався. Він відбувається завжди, і тоді, коли наш рух іде відокремлено, не входить ні в які співдії з іншими середовищами. Його динаміка, успіхи й захоплення мас примушують інші середовища брати від нього те, що дає найбільший ефект, наскільки вони на це спроможні. Але цей процес відбувається далеко скоріше й інтенсивніше, коли є якась дійова спільність, спільний форум, якісь спільні акції, ніж при повному відокремленні й протиставленні.

Процес засвоювання вартостей і надбань нашого руху іншими політичними середовищами завсіди врівноважується тим, що ОУН постійно плекає, розвиває й удосконалює націоналістичну ідею „в чистій формі”, завжди йде попереду в здійсненні її, поборює її викривлення і зловживання й таким чином забезпечує рух перед розгубленням, зникненням у піску. Внутрішнє змагання на ідейно-політичному фронті мусить бути постійно підтримуване, однаково при всякому розставленні сил, як при відокремленні, так і при консолідації.

Питання: відокремлення і двоподіл фронту, чи співдія і ідейне проймає, може бути трактоване як справа актуальної політичної тактики, з погляду актуальної ситуації і доцільности, або як питання засадничої настанови руху. В цьому, другому, випадку мусить бути у нас скристалізований погляд і однакова, для всіх обов'язкова лінія. Бо одна чи друга розв'язка такої принципової проблеми веде до далеких, розбіжних на-

слідків. Не може один і той самий рух іти однією ногою по одній дорозі, а другою по другій, коли ці дороги розходяться. Коли в цій справі буде до кінця продумане однакове становище, тоді будуть усунені розбіжності в думках щодо нашої повсякчасної внутрішньо-політичної тактики.

Ми рішуче проти засади відокремлювання нашого руху і нашої політичної акції від решти українського організованого політичного життя й акції, засади двоподілу. Ми визнаємо і реалізуємо засаду змагання до однієї скоординованої самостійницької політичної дії, засаду співдіяння в ній всіх українських самостійницьких політичних середовищ, засаду органічного, ідейно-політичного проникання й узмістовлювання. На сепаратну самостійницьку акцію йдемо з конечности тоді, коли цього вимагає визвольна справа, коли через поставу інших неможлива одна спільна політична дія, згідна з потребами визвольних змагань.

Таке наше принципове становище продиктоване потребами визвольної боротьби, яка вимагає зосередження всіх сил, і основними ідейними положеннями нашого руху, які визначають його ролю в житті й розвитку українського народу. Держа мотивація з погляду потреб самостійницької політики подана попередньо. В аспекті розвитку самого руху справа стоїть так: коли б прийняти лінію відокремлення й двоподілу фронтів як засаду, то кінець-кінцем перед рухом стала б альтернатива: або відмовитися від ідейно-політичного охоплювання і узмістовлювання **цілого** життя, зокрема політичного, або стати на шлях послідовного заперечення всіх інших організованих сил. Уважаємо за неправильне, щоб націоналістичний, революційно-визвольний рух ставив себе в таку ситуацію, перед таким „або-або”. Одне і друге розходиться з його ідеєю. Монопартиійно-тоталітарна система шкідлива для розвитку нації, завжди згубна для панівної політичної монопартії і її ідей. Як для цілої нації, так і для кожного здорового політичного руху найсприятливіший такий лад, в якому панує **дійсна свобода**, в якому ідеї, політичні програми й концепції вільно розвиваються й змагаються між собою, політичні організації вільно плека-

ють, поширюють і ведуть свою діяльність. При цьому є свободна конкуренція, порівняння, взаємний вплив ріст і поширення того, що найкраще себе виправдує, зникання всего непридатного, меншевартісного, слабого чи віджилого. В такому ладі, в такій атмосфері свободи націоналістичний рух має більше даних відбити душу українського народу й зробити йому найкращі послуги. А про те ж ідеться. В системі справжньої свободи суперництво між різними ідеологічними, суспільно-політичними течіями й організаціями розв'язується критеріями ідейно-морального порядку, а не примусом і насильством. Ми боремося за такий лад справжньої свободи і будемо його реалізувати.

По овочах пізнається дерево, а чинники політичного життя — по ділах. По суті немає різниці, чи якийсь політичний чинник виразно визнає тоталізм і монопартійні тенденції, чи тільки на ділі чинить так, що веде його в той бік, хоч би він сам цього й не продумав до кінця, на словах признавався до демократії, заступався за неї. Так само не істотно, чи хтось за духом моди і під смак часу, говорить про свою демократичність, чи ні, важливо те, коди кого ведуть його діла.

В українському житті за кордоном зустрічаємо чимало прикладів того, як різні групи, які на кожному кроці галасують про свою демократичність, протитоталітарне наставлення, коли дістануть в руки якусь „владу”, ініціативу, змогу рішати, часто нехтують іншими, проводяться самовладно. Не думаємо цьому ліпити ярлик диктаторства чи тоталітаризму, як це часто робиться в демагогічних або й денунціаторських цілях. Вважаємо це просто за вияв суспільно-політичного примітивізму й егоїзму кліки. Але таке наставлення завжди веде до таких самих практичних наслідків.

Існування й дія різних політичних напрямків та організованих середовищ — це природне, нормальне явище, з яким ми погоджуємося, якому визнаємо рацію існування і не прагнемо його усунення. З того робимо висновок, реалізуємо свою настанову на практиці, усуваємо прояви, які не потрібні і які завели б нас в інший бік або представляли б нас в невірному світлі. Наша система діяння мусить бути така, що не суперечи-

ла б засаді многопартійного укладу українського політичного життя, давала нам спосіб діяння серед нього, а при цьому відкривала б нам шлях для росту, постійного поширення нашого руху, проймання й узмістовлювання нашими ідеями цілого життя. Засада принципового відокремлення себе і своєї діяльності від інших організованих сил цьому суперечна.

Кілька практичних висновків. Коли реалізуємо на прямок співдії з іншими й впливу на них, то до своїх успіхів зараховуємо не тільки безпосередні наші власні акції, але й вплив на інші середовища, коли вони ставатимуть на правильні позиції і вестимуть корисну для нації боротьбу. Натомість із погляду монопартійницького чи прямо вузько-групового егоїзму таке навертання інших суперників на правильні шляхи розцінюється негативно, бо воно скріплює їх позиції й утруднює усунення їх із політичного життя. З того ж самого мотиву найгостріше протиставляться іншим організаціям, які найближче споріднені ідейно-програмовими положеннями й політичною роботою, бо це найближчі конкуренти. Навпаки, з погляду інтересів цілості й співдії з іншими до близьких ставимося як до близьких, з ними співдіємо найтісніше, волиємо, щоб вони міцнішали, ніж дальші від нас противники. Партійний егоїзм часто штовхає людей і групи до того, що вони воліють, щоб ніхто не зробив якогось корисного для загальної справи діла, коли вони самі того зробити не можуть.

Коли станемо так аналізувати внутрішнє українське політичне життя у свободніших еміграційних умовах поза боротьбою і розважаємо до кінця, то доходимо до такого висновку: мотиви вузькогрупового егоїзму й засліплення, мотиви персонального кар'єризму і боротьби клік за владу, принципова нетерпимість супроти інших політичних чинників і програмова настанова на монопартійність чи ексклюзивність — всі ці мотиви в практичній діяльності приводять до такої самої дії. А другий висновок із такої аналізи той, що ціле українське політичне життя на еміграції хворіє на таку ж епідемію: на словах галас про демократію і про національну справу, а на ділі — запеклий груповий чи осо-

бистий егоїзм і кар'єризм. Занадто багато таких проявів бачимо в усій консолідаційній акції, довкола Національної Ради і в поодиноких середовищах. Не вільне й наше середовище, в ширшому розумінні, від таких нездорових проявів. Треба лікувати все, а мусимо почати від себе.

Визвольні змагання і правильний розвиток українського політичного життя вимагають такого укладу, щоб гармонійно проходили два процеси: перший процес кристалізації та перемоги найздоровішої національної ідеї, найправильнішої визвольно-політичної концепції, домінації їх у цілому політичному житті й ривалізації в одностайній самостійницькій діяльності й боротьбі. А другий, паралельний процес — це зростання і з'єднання сил, таке їх внутрішнє взаємовідношення, яке не допускає до самовинищування і взаємного паралізування, а збуджує, підносить потенцію всіх і жертвенність у визвольницькій праці. Таке гармонійне узгодження цих двох процесів реалізується інтенсифікацією власної діяльності, всестороннім скріпленням нашого руху, через співдію з іншими середовищами в самостійницькій дії, через проймання й змістовлювання нашими ідеями цілоти. Це і є наша концепція внутрішньої політики. А в основі всього стоїть спрямування всіх сил, всієї енергії й уваги визвольних змагань до боротьби, за кордоном — до закордонної самостійницької акції.

Наша перемога — це перемога нашої ідеї, повне її здійснення. Другорядною справою є те, яку частину реалізуємо ми самі, яку — інші, а яку — спільно. Наш обов'язок — зробити самим найбільше, скільки стане наших сил, одночасно докласти старань, щоб і інші робили якнайбільше.

Ще кілька речень до справи приєднання інших сил до самостійницької закордонної акції.

Закордонне Представництво УГВР, відділ УПА, який відбув рейд на захід, Закордонні Частини ОУН(р) і всі націоналісти-революціонери мають особливі зобов'язання перед боротьбою на Рідних Землях. На всіх лежить перша й головна відповідальність за те, що зроблено для визвольної справи, як виглядає закор-

донна акція, які її досягнення. Бувши безпосередньо зв'язані з крайовою революційно-визвольною формацією УГВР-УПА-ОУН, всі мають немов головне представництво її за кордоном. Але його належить трактувати як найбільше зобов'язання, як першу, головну відповідальність, а не як монополію. Визвольну боротьбу веде сьогодні весь український народ. Його самого і його змагання репрезентує за кордоном уся політична еміграція. Вона як збірне представництво має обов'язок поставити закордонну самостійницьку акцію, гідну визвольної боротьби в Україні та відповідну до її вимог. Цілість еміграції, всі її організовані чинники несуть спільну відповідальність за закордонну роботу. Нам треба розбуджувати, підносити це почуття обов'язку, мобілізувати всіх для дії. А передусім мусимо зробити все можливе, щоб ціла еміграція, всі її частини почували себе зв'язаними з боротьбою на Батьківщині. Не треба промовчувати, замазувати фактичного стану на рідних землях, як виглядає там боротьба, які сили беруть у ній участь, яка є ціла визвольно-революційна формація. Було б шкідливо вводити в цій справі дезорієнтацію чи допускати її. Але ставлення мусить бути завжди таке, щоб не виходило з цього вказування на те, яких чинників немає в тій боротьбі. Бо не про те йде, і це ні до чого не доводить. Треба остерігатися такого тону, який викликає враження, що хочеться за кордоном монополізувати право працювати на користь боротьби на рідних землях або капіталізувати ту боротьбу для групових цілей. Важка боротьба на Україні є добром цілої української нації. За кордоном можна і треба тільки служити справі визвольних змагань, а це зобов'язані робити всі, в міру своїх сил і спроможностей, — але робити правильно. Кожний українець і кожний політичний чинник за кордоном може вести корисну для визвольної справи діяльність, добре прислужитися визвольній боротьбі на Батьківщині чи то пропагуванням її, чи в зовнішньополітичній роботі, чи поширюванням ідеї спільного фронту революційно-визвольних змагань усіх протибольшевицьких народів. Таким чином він включається у визвольний фронт і має відношення до визвольних змагань. А це відношен-

ня може бути тільки одне у всіх: **служба визвольним змаганням України.**

Націоналісти-революціонери!

Звертаюся до Вас із цим довгим „словом”, щоб з’ясувати Вам наше становище і висвітлити істотний зміст нашої політики в порушених проблемах. Я хотів передати Вам самий дух, підхід і поставу, а не тільки директиви чи роз’яснення. Для того я старався всесторонньо висвітлити такі питання, в яких буває найбільше блукань.

Нашим природним середовищем стало вже змагання, змістом нашого життя — боротьба. Для нас політична діяльність, праця завжди була боротьбою, не тільки змістом, але й форми її завжди були такі. Ми стояли постійно на фронті, чолом проти ворога. Всі інші справи, зокрема внутрішньої політики, в нас завжди були трактовані і розв’язувані у світлі боротьби з ворогом. Хто боровся проти нього, той друг-брат, хто ставав на його сторону — того не було по цьому боці фронту. Так воно є і тепер на Рідних Землях, де наші друзі, основна частина ОУН і УПА, продовжують боротьбу, ще тяжчу і ще важливішу.

В боротьбі у нас виробилася й загартувалася незамінна постава борця-революціонера. За кордоном немає властивого нам середовища безпосередньої боротьби, немає безпосередньої зустрічі з ворогом. Але той ворог є і тут, він діє проти нас. Тільки невидний, укритий. І тут треба з ним боротись. Не тільки боротись, а треба знищити його дію, його щупальця, якими він намагається обплутати й задавити українське самостійницьке життя. Так само безоглядно треба викорінювати всі ті лиха в українському політичному житті, які дають змогу діяти в його нутрі ворогові й які самі без ворога роз’їдають українські сили, відтягають їх від визвольної справи. Закордонною роботою можна дуже багато допомогти визвольній боротьбі і завдавати ворогові удари. Звідси можна йти підмогою боротьбі на рідних землях в різних формах. Звідси треба всім ввійти назад у збройно-політичну боротьбу з ворогом, і до того треба найкраще підготуватися. Це — істотні наші

завдання, в яких ніхто нас не заступить, і їм мусимо присвятити найбільше уваги й сил. Для цих завдань зберігаймо й розвиваймо свою засадничу поставу.

Одночасно треба провадити й іншу працю, яка є важлива й корисна для нашої справи. В ній доводиться поборювати неоправдані труднощі таки з українського середовища, мати до діла з противниками, які, не знаючи чому, часом із самої злоби ведуть спори й звади. Вирішують справи, в яких не завжди гаразд видно, де правда і як треба вчинити. Немає такої ясности, як у безпосередній боротьбі. Можна легко розгубитися, заблукати.

Але не зіб’ється з дороги той, хто кожний свій крок орієнтує на головну мету — визволення України, хто в кожній справі, в усякій ситуації кермується однією міркою: що і наскільки корисне визвольній справі.

В липні 1948.

Степан А. Бандера.